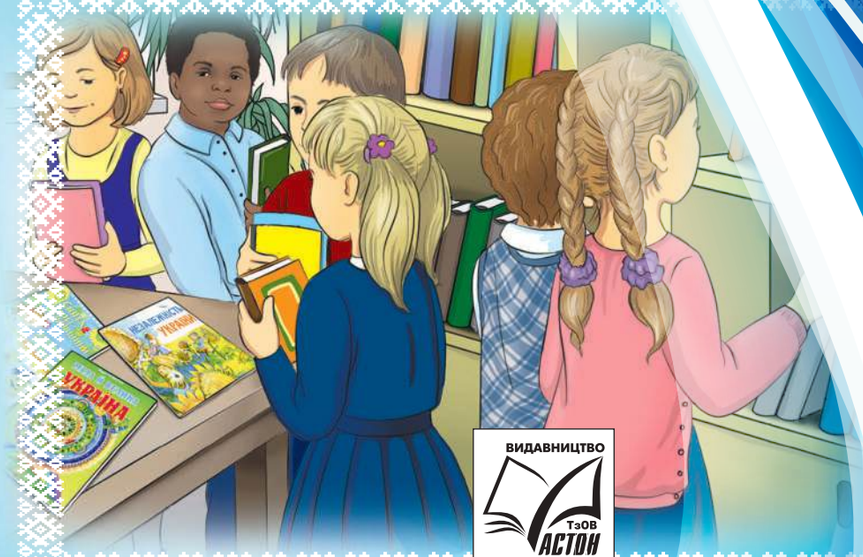

ВИДАВНИЦТВО
ТзОВ АСТОН
www.aston.te.ua

2019

Українська мова та читання Частина 1

Володимир Наумчук, Марія Наумчук, Надія Коник

2

Володимир Наумчук, Марія Наумчук, Надія Коник

ВИДАВНИЦТВО
ТзОВ АСТОН
www.aston.te.ua

Українська мова та читання

Частина 1

2

За підручником «Українська мова та читання» ти будеш навчатися

ЛЮДИНА ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОБРА

Людина починається з добра,
Із ласки і великої любові,
Із батьківської хати і двора,
З поваги, що звучить у кожнім слові.
Людина починається з добра,
З уміння співчувати, захистити.
Це зрозуміти всім давно пора,
Бо ми прийшли у світ добро творити.
Людина починається з добра,
Із світла, що серця переповняє.
Ця істина, як світ, така стара,
А й досі на добро нас надихає.

Любов Забашта

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запанує́м і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Володимир Наумчук, Марія Наумчук, Надія Коник

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

(Частина 1)

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Астон
2019

УДК 811.161.2(075.2)
Н 34

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28. 03. 2019 № 407)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено.

В. І. Наумчук, М. М. Наумчук, Н. Я. Коник

Н 34 Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Частина 1). — Тернопіль : Астон, 2019. — 144 с. : іл.
ISBN 978-966-308-745-0

Підручник «Українська мова та читання» написаний відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та Типової освітньої програми початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Реалізацію змістових ліній, передбачених програмою, здійснено на інтегративній основі, що забезпечує вільне володіння українською мовою, формування комунікативної компетентності, розвиток мотивації дітей до читання, до вивчення рідної мови, ознайомлення школярів з основами медіаграмотності тощо.

Запропоновані вправи, твори різних літературних жанрів відкриють учням красу художнього слова, навчать міркувати, обґрунтовувати свою думку, уявляти, насолоджуватися рідним словом, збагатять новими знаннями їхній життєвий досвід.

Мовно-літературні завдання спонукають учнів до пошукової діяльності, досліджень, самостійної роботи, що робить процес навчання цілеспрямованим, цікавим й ефективним.

Для учнів 2 класу, методистів, учителів початкової школи закладів загальної середньої освіти, батьків.

УДК 811.161.2(075.2)

Умовні позначення

— Читаємо, взаємодіємо усно;

— досліджуємо мовні явища, взаємодіємо письмово;

— досліджуємо мовлення;

Украї́на — слово, вимову і написання якого треба запам'ятати;

— досліджуємо медіа;

— робота в парах, групах;

— поміркуй;

— театралізуємо;

*, **, *** — завдання різного рівня складності.

ISBN 978-966-308-745-0

Інтернет-підтримка.
Матеріали для уроків читання, позакласного читання та розвитку зв'язного мовлення, рубрику «Перевір себе» можна переглянути на нашому сайті aston.te.ua або за посиланням https://bit.ly/2KTRXFH

© В. І. Наумчук,
М. М. Наумчук,
Н. Я. Коник, 2019
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2019

ЗМІСТ

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО У 1 КЛАСІ

ЗВУКИ І БУКВИ. Звуки мовлення 9
Букви, якими на письмі позначаються звуки 10
Роль звука і букви у слові 11
Розвиток зв'язного мовлення. **Україна — рідний край.** *Інтернет-підтримка.* 13
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* 13

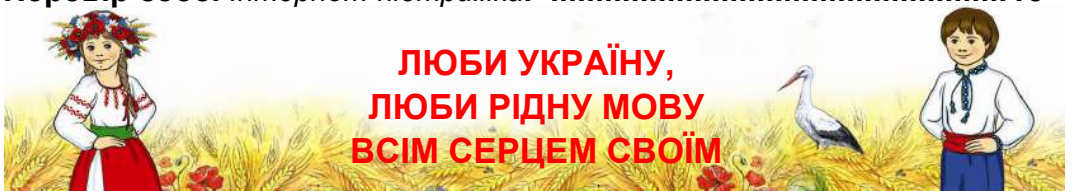

Батьківщина. ***Валентина Новомирова*** 14
Наш рід. ***Андрій М'ястківський*** 14
Чорнобривці. ***Василь Сухомлинський*** 16
Рідний край. ***Мирослав Петрів*** 17
Україна. ***Мар'яна Савка.*** *Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах.* 18
Наша мова. ***Сергій Цушко*** 19
Позакласне читання. **Моя Батьківщина.** *Інтернет-підтримка.* 19
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* 19

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКО-БУКВЕНОГО СКЛАДУ СЛІВ

Дослідження звуко-буквеного складу слів 20
Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу перед глухими 22
Вимова і письмо слів з апострофом 25
Наголос 29
Розвиток зв'язного мовлення. **В гості до осені.** *Інтернет-підтримка.* 32
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* 32

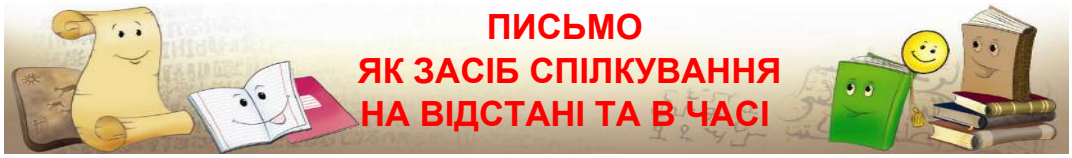

ПИСЬМО ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ НА ВІДСТАНІ ТА В ЧАСІ

Як виникла писемність. *Микола Сергієнко*..... 33
Легенда про виникнення писемності. *З інтернет-ресурсу*..... 35
Предметне письмо. *З інтернет-ресурсу*..... 37
Послання від скіфів *(легенда, яку розповів Геродот)*..... 38
Малюнкове письмо. *З інтернет-ресурсу.* QR-код **..... 39**
***Позакласне читання.* Усе про книжку.**
Інтернет-підтримка. **..... 39**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **..... 39**

КОРИСТУВАННЯ ПРАВИЛАМИ ПЕРЕНОСУ СЛІВ

Перенос слів з рядка в рядок складами..... 40
Перенос слів зі збігом приголосних звуків..... 42
Перенос слів з буквами й та ь..... 43
Перенос слів з буквосполученнями дж, дз, йо, ьо..... 46
Перенос слів з апострофом..... 50
***Розвиток зв'язного мовлення.* Краса осінньої природи.**
Інтернет-підтримка. **..... 51**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка* **..... 51**

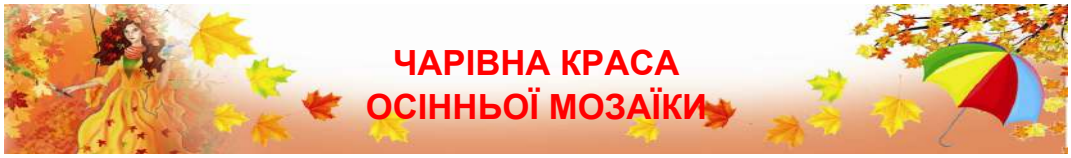

ЧАРІВНА КРАСА ОСІННЬОЇ МОЗАЇКИ

Ішла собі осінь тиха. *Роман Завадович*..... 52
Золота осінь. *Катерина Перелісна*..... 54
Осіння казочка. *Марія Стратієнко.* QR-код**..... 54**
Чому опадає листя з дерев. *Василь Сухомлинський*..... 55
Про що розповів вітер *(казка). Анатолій Кислій.* QR-код**..... 56**
Осінь на порозі *(казка). За Миколою Сладковим*..... 56
В осінній час сім погод у нас. *За Іваном Сенченком.* QR-код**..... 58**
Парасолька. *Наталка Малетич.* *Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах* **..... 59**
***Позакласне читання.* Осінніми стежками.**
Інтернет-підтримка. **..... 59**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **..... 59**

КОРИСТУЄМОСЯ АЛФАВІТОМ

Користуємося алфавітом **60**
Користуємося алфавітом у роботі зі словниками **63**
Розвиток зв'язного мовлення. **Вчимося слухати.** *Інтернет-підтримка.* **66**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **66**

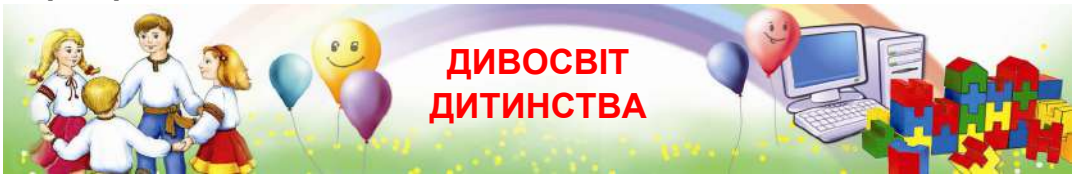

Добра порада. ***Марія Чумарна*** **67**
Ліки від простуди. ***Микола Богуславський*** **69**
Як гукнеш, так і відгукнеться. ***Петро Влодек*** **71**
Деніско, котрий не любив чистити зуби. ***Олеся Чертова.*** QR-код **72**
Чого на світі не буває? ***Марія Чумарна*** **72**
Бережіть воду. ***Борис Вовк*** **73**
Хліб святий. ***За Іваном Сенченком.*** QR-код **74**
Коли б я був чарівником. ***Володимир Кухалашвілі*** **75**
Пан Перевертас. ***Сергій Пантюк.*** *Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах* **76**
Позакласне читання. **У кожну пору року приваблива землі краса.** *Інтернет-підтримка.* **76**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **76**

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Слова, близькі і протилежні за значенням **77**
Пряме й переносне значення слів **82**
Багатозначні слова **84**
Розвиток зв'язного мовлення. **Як ми говоримо.** *Інтернет-підтримка.* **85**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **85**

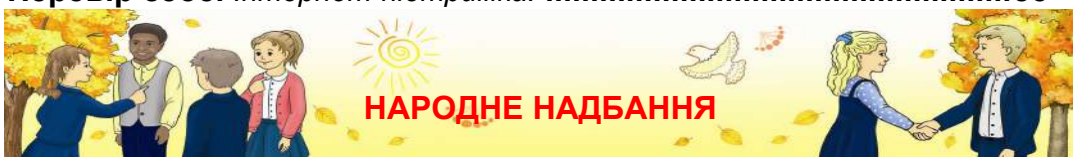

Лічилки. **86**
Лічилки *(продовження)*. QR-код **86**
Мирилки **87**

Прислів'я і приказки **88**
Скоромовки **89**
Загадки **90**
Веселинки **91**
Колискові пісні. Сонько-Дрімко. ***Наталя Кулик.*** **93**
Колисанка ночі. ***Наталя Гуркіна.*** QR-код **93**
Позакласне читання. **Народ скаже — як зав'яже.** *Інтернет-підтримка.* **93**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **93**

РОЗПОДІЛ СЛІВ ЗА СМИСЛОВОЮ ОЗНАКОЮ

Слова, об'єднані смисловою ознакою **94**
Доповнення груп слів, об'єднаних смисловою ознакою **97**
Розвиток зв'язного мовлення. **Вчимося говорити правильно.** *Інтернет-підтримка.* **99**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **99**

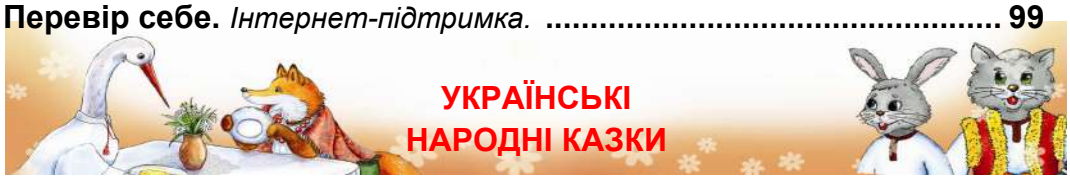

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

Лисичка-суддя **100**
Півник і двоє мишенят. QR-код **101**
Чому гуси миються у воді, коти — на печі, а кури порпаються в поросі **102**
Лінива дівчина **104**
Три бажання **106**
Позакласне читання. **Усміхнімося, звеселімося.** *Інтернет-підтримка.* **108**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **108**

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНОГО БАГАТСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У МОВЛЕННІ

Оформлення діалогу на письмі **109**
Використання лексичного багатства української мови у мовленні **113**
Розвиток зв'язного мовлення. **Вчимося бути красномовними.** *Інтернет-підтримка.* **115**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **115**

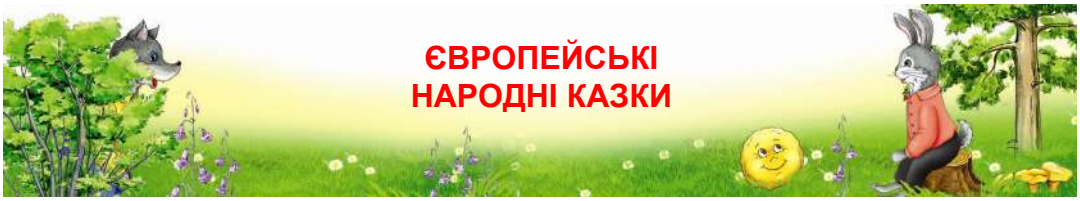

ЄВРОПЕЙСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

Верблюд-суддя. *Болгарська казка* **116**
Курочка, мишка та півник. *Угорська казка.* QR-код **117**
Чому миші, коти й собаки між собою не мирять. *Чеська казка* **118**
Сорочаче гніздо. *Англійська казка.* QR-код **120**
Пухкенький млинець. *Німецька казка* **120**
***Позакласне читання.* Чарівний світ казок.**
Інтернет-підтримка. **122**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **122**

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ІМЕННИКІВ У МОВЛЕННІ

Слова, які означають назви предметів (іменники) **123**
Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах **128**
Велика буква у кличках тварин **131**
***Розвиток зв'язного мовлення.* Іскринки з казкової скриньки.**
Інтернет-підтримка. **134**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **134**

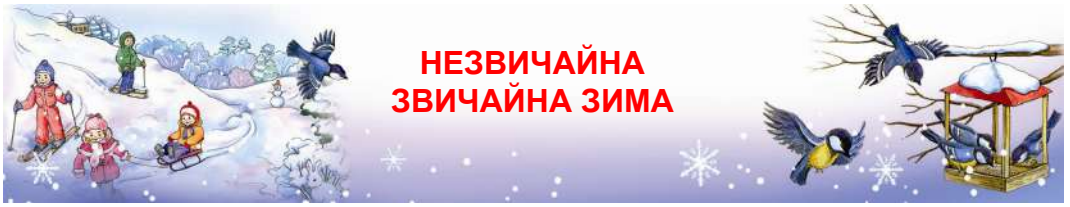

НЕЗВИЧАЙНА ЗВИЧАЙНА ЗИМА

Сніжний привіт. *Надія Красоткіна* **135**
Якого кольору сніг. *Віталій Конопелець* **136**
Прихід зими. *Віра Паронова* **137**
Мільйон мільйонів сестричок. *За Зіркою Мензатюк* **138**
19 грудня — День святого Миколая. *Людмила Пономар* **140**
Доброму Миколаю. *Оксана Кротюк* **142**
Новий рік. *Ганна Кирпа.* QR-код **142**
Посадім ялинку. *Марта Чопик* **143**
***Позакласне читання.* Знайомство з дитячими журналами.** *Інтернет-підтримка.* **143**
Перевір себе. *Інтернет-підтримка.* **143**

Люба дівчинко!
Любий хлопчику!

Книжка, яку ти тримаєш у руках, навчить тебе багато чого і допоможе знайти відповіді на найрізноманітніші питання.

Спілкування з рідним словом допоможе побачити яскраву й різнобарвну красу світу, що тебе оточує, навчить розрізняти добро і зло, милуватися неперевершеною чарівністю природи у будь-яку пору року, турбуватися про її збереження і примноження, наповнить твоє серце теплими почуттями до рідних і близьких людей. Ти відчуєш неповторну красу й досконалість мовного дивосвіту, співчуватимеш усім, хто потрапив у скруту, розумітимеш закони граматики…

На сторінках книжки ти знайдеш багато нового і цікавого. Дізнаєшся, які колискові співали своїм діткам батьки, як тішили і забавляли їх, які казки розповідали. Приказки й прислів'я додадуть тобі мудрості; загадки, ребуси зроблять розум гострішим; лічилки допоможуть у проведенні дитячих ігор; легенди, казки, оповідання, вірші познайомлять з деякими сторінками історії людства…

Нехай книжка принесе тобі чистої води мудрості та знань. Зростай щирою, доброю, щасливою дитиною неньки-України!

Успіхів тобі!

ЗВУКИ І БУКВИ

Звуки мовлення

Пригадай!

Звуки ми чуємо і вимовляємо. З них утворюються слова. Усі звуки мовлення поділяються на голосні [а]; [и] і т. д. та приголосні [б]; [в]; [ж] і т. д.

1. Склади слова з таких звуків: [к], [а], [л], [ш], [о]; [с], [к], [а], [л]; [у], [к], [р], [о]. Запиши утворені слова.

2. Прочитай слова. Назви ланцюжок звуків в односкладових словах. Чітко вимовляй кожен звук у цих словах.

Мир, край, мама, тато, хліб, школярі, парта.

• Запиши односкладові слова.

3. Прочитай перше речення вірша Валентини Новомирової «Батьківщина» (С. 14). Яким словам відповідають звуко-складові схеми?

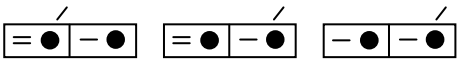

4. Розглянь малюнки.

• Запиши слова, які починаються на приголосний звук.

5. Прочитай ще раз вірш «Батьківщина». Випиши слова, які містять два приголосних звуки.

Букви, якими на письмі позначаються звуки

1. Прочитай прислів'я. Поясни, як ти їх розумієш.

✓ Без верби́ і кали́ни нема́ Украї́ни.

✓ Слово до сло́ва — зло́житься мова.

✓ У сло́ві наро́ду — зо́лото пра́вди.

- Запиши одне з прислів'їв (на вибір). Підкресли в ньому слова, що закінчуються на голосний.

2. Запиши букви, якими на письмі позначаються звуки [а], [о], [у], [и], [е], [і].

Букви — це знаки, якими позначаємо звуки на письмі. Букви ми бачимо і пишемо. Букви бувають великі (А, Б, В) і малі (а, б, в), друковані (А а, Б б) і рукописні (*Аа*, *Бб*).

В українській абетці 33 букви.

3. Прочитай уривок з вірша Ігоря Січовика «Рідна мова».

Буква до букви — Слово до слова —

І виникло слово. Звучить рідна мова.

- Поміркуй, чому автор назвав вірш «Рідна мова». Чи можна дібрати інший заголовок до вірша? Який?
- Чи подібні за значенням слова ***буква*** та ***літера***?
- Випиши слова, які містять два склади.

4. Спиши слова.

Хлопчик, дівчинка, товариш, по́друга.

- Підкресли букви, що при вимові позначають приголосні звуки.

5. Прочитай вірш Антоніни Каніщенко «Вивчайте мову українську».

Вивчайте мову українську —
дзвінкоголосу, ніжну, чарівну,
прекрасну, милу і чудову,
як материнську пісню колискову.

- У двоскладових словах назви голосні звуки. Якими буквами вони позначені на письмі?

6. Назви у слові *Батьківщина* приголосні звуки.

Батьківщи́на

Роль звука і букви у слові

1. Спиши речення.

Любіть рідну мову всім серцем своїм.

- Підкресли букви, які при вимові позначають м'які приголосні звуки.
- Прочитай перше слово. Як звучать всі приголосні звуки в цьому слові? Поясни, чому.
- У яких словах у цьому реченні всі приголосні вимовляються твердо?

2. Прочитай і спиши слова парами.

Ліс — лис сіни — сани
дім — дим ріки — руки

- Підкресли перші букви у кожній парі слів. Як звучить перший приголосний у кожній парі слів? Чому?
- Назви ознаки, які змінили значення слів у парах.

3. Прочитай вірш Лесі Лужецької «Українська мова».

Ніжна, мила, світанкова,
Ясна, чиста, колискова,
Мелодійна, дзвінкотюча,
Дивна, радісна, співуча,
Лагідна, жива, казкова,
Красна, чарівна, шовкова,
Найдорожча, добра, власна,
Мудра, сонячна, прекрасна,
Солов'їна, барвінкова
Українська рідна мова.

- Випиши двоскладові слова.
- Підкресли слова, які містять букви, що позначають м'які приголосні звуки. Поясни, чому приголосні вимовляються м'яко.

4. Прочитай слова.

Марічка, тополя, мирний, річка, буряки, гамак, касир.

- Вилучи перший чи останній склад у кожному слові. Прочитай їх.
- Як змінилося значення кожного слова?

5. Допиши букви, які позначають приголосні звуки, так, щоб вийшло чотири різних слова.

…ік, …ік, …ік, …ік.

6. Спиши слова парами.

Цвіт — світ	форма — норма
слива — злива	шапка — папка
бра́ти — прати	місто — тісто

- Підкресли букви, що розрізняють значення слів.
- Які звуки вони позначають?

7. Випиши з оповідання Василя Сухомлинського «Чорнобривці» (С. 16) частину, яка починається словами: *Пішли до саду* і закінчується: *…зав'язала у вузлик*. Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків. Поясни, чому ти так міркуєш.

8. Запиши слова: *людина, щастя*. Побудуй їх звуко-складові схеми.

9. Прочитай слова.

Рід — рідний — рідня — родина.

- Що спільного в цих словах? Чому ти так вважаєш?
- З кожним словом усно склади речення.
- Запиши одне речення (на вибір).

10. З букв складѝ і запиши слова.

о, р, у, к	л, с, и, т
р, к, у, а	р, ч, і, а, к
л, о, а, к, ж	с, і, т, л

- Побудуй звуко-складові схеми слів, які містять м'які приголосні.

11. Прочитай і спиши текст.

Моя країна

Моя рідна країна — Україна. Це красива європейська держава. Наш народ працьовитий, добрий і співучий. Наша земля родюча і квітуча.

- В останньому реченні підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.
- Побудуй звуко-складову схему слова ***земля***. Назви ланцюжок звуків у слові і букви, якими вони позначені на письмі.

Розвиток зв'язного мовлення.
Україна — рідний край.
Перевір себе.

ЛЮБИ УКРАЇНУ, ЛЮБИ РІДНУ МОВУ ВСІМ СЕРЦЕМ СВОЇМ

Батьківщина

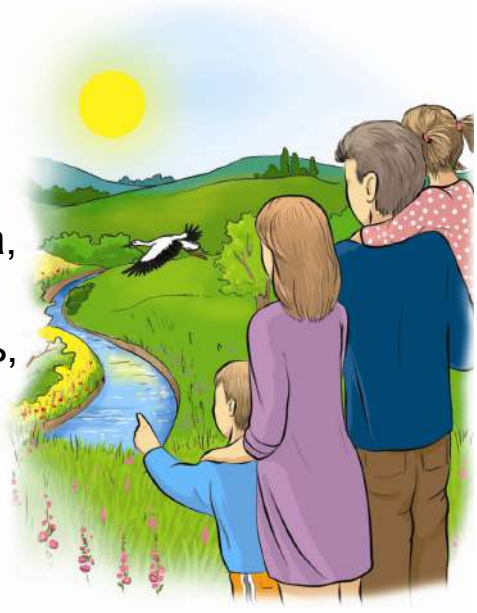

На білому світі є різні країни,
Де ріки, ліси і лани…
Та тільки одна на землі Україна,
А ми — її доньки й сини.
Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
І квіти усюди ростуть…
Та тільки одну Батьківщину
Ми маєм —
Її Україною звуть.

Валентина Новомирова

- Про що авторка написала вірш?
- Як називається наша Батьківщина?
- Чи подібна Україна на інші країни? Чому ти так вважаєш?

* Прочитай, які краєвиди можна побачити в інших країнах.

** Знайди слова у вірші, які можна використати, щоб скласти розповідь за малюнком.

*** Що ти знаєш про Україну? Розкажи.

Наш рід

— Що це буде, нене? — питає Дмитрик у матері.
— Українська святкова сорочка для тебе.
— Чому українська? — допитується хлопчик.

— Бо вишиваю такі квіти, які ростуть на нашій землі. А земля наша зветься Україною. І ти — маленький українець.

— А ти, мамо?

— І я, і твоя бабуся — українки, твій татко і дідусь — українці. Ми українського роду і любимо нашу землю, наші квіти. Україна — як наша рідна хата. І сусіди в нас є — Білорусь, Росія, Молдова, Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина.

— А хіба в сусідів не такі самі квіти цвітуть, як у нас?

— І такі, й інакші — свої, тому й вишивки в нас і схожі, і різні.

Андрій М'ястківський

- Про що автор написав оповідання?
- Чи зрозумілим є пояснення мами про походження Дмитрикового роду?
- Як Дмитрик звертався до мами? А як ти звертаєшся до мами?
- Як мама пояснила синові, що таке українська святкова сорочка?

* Яким ти уявляєш Дмитрика? А чи таким зобразив його художник? Розкажи.

** Обери собі партнера/партнерку. Приготуйся прочитати діалог між мамою і сином.

*** Пригадай, про які сусідні держави згадує автор у творі. Які ще європейські країни ти ще знаєш? Назви їх. Які з них ти відвідав/відвідала? Що цікавого ти можеш розповісти про ці країни?

Чорнобривці

Тихий осінній вечір. Заходить сонце. У блакитному небі — ключ журавлів. Наша бабуся сидить на лавці біля тину[1]; дивиться на захід сонця.

Я питаю:

— Бабусю, скажіть, для чого людина живе на світі?

Бабуся усміхнулася і каже:

— Щоб жити вічно.

Я не міг цього збагнути[2]. Як це жити вічно? Бабуся каже:

— Ходімо до саду.

Пішли до саду. Там доцвітали чорнобривці. Бабуся зібрала жменьку сухого насіння квітів, зав'язала у вузлик.

— Почекай до весни — зрозумієш, — сказала вона й поклала вузлик із насінням чорнобривців у сухий куточок.

Настала весна. Ми з бабусею посіяли на грядці насіння. Зійшло, піднялося, зацвіло. Які вони красиві, ці чорнобривці. Кращі, ніж восени.

— Ось людина і живе, щоб вічно жила краса, — сказала бабуся. — Батьки живуть, щоб виховувати

---

[1] Тин — огорожа, зроблена з хмизу, гілля, пруття.

[2] Збагнути — зрозуміти.

дітей. А діти потім народжують своїх дітей, щоб вічно жив людський рід.

— А для чого живе людський рід? — знову питаю я.

— Для щастя.

Василь Сухомлинський

- Яким хлопчиком, на твою думку, зростає бабусин онук?
- Що цікавило хлопчика? А що цікавить тебе у житті?
- Хто допоміг хлопчикові знайти відповідь на запитання? Хто допомагає тобі знаходити відповіді на запитання?

* Прочитай перші п'ять абзаців оповідання. Перекажи їх зміст.

** Чи вдалося бабусі переконати внука у тому, для чого людина живе на світі? Дай відповідь словами оповідання.

*** Поміркуй, чому автор назвав оповідання «Чорнобривці». Спробуй дібрати інший заголовок із запропонованих: «Допитливий хлопчик», «Розмова онука з бабусею», «Продовження роду». Який із заголовків тобі більше до вподоби? Чому?

Рідний край

Під рідним небом жайворон співа,
Я рад би знати тих пісень слова,
Я слухав, чув: співала та пташина
Одне святеє слово: «Україна».

О, Боже, дай повік любить той край,
Де квітка, пташка і зелений гай,
Де кожна вірна тій землі дитина
Живе єдиним словом «Україна».

Мирослав Петрів

- Які почуття в тебе викликав вірш?
- Яке слово автор чув у пташиному співі?
- Чи можна стверджувати, що автор любить свій рідний край? Чому ти так вважаєш?

* Поміркуй, що ти намалюєш до першого рядка вірша.
** Яким словам вірша відповідає малюнок на сторінці книжки? Чи все зображено так, як розповів поет?
*** Розглянь малюнок. Поміркуй, чим ти можеш доповнити малюнок до вірша. Спробуй вивчити вірш напам'ять.

Україна. *Мар'яна Савка*

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 89.

- Прочитай вірш Мар'яни Савки «Україна».
- Про що авторка розповіла у вірші?
- До чого авторка закликає кожного з нас?
- Чим приваблює кожного українця рідна Батьківщина?

* Поміркуй, що спільного в заголовках віршів Мирослава Петріва та Мар'яни Савки. Розкажи про це.
** Підготуйся виразно прочитати один із віршів. Прочитай його.
*** Якими словами автор і авторка передають гордість за свою Батьківщину? Прочитай їх.

Наша мова

Кожен рідну мову має
і своєю розмовляє.
Є і в тебе, друже, мова —
рідна мова барвінкова,
мова маминої ласки
і бабусиної казки.
Вона в книжці оселилась,
вона в пісні заіскрилась.
Мова дідуся і тата
героїчна і завзята,
з чумаками в Крим ходила,
рідну землю боронила,
сталь варила, хліб пекла,
навіть в Космосі була.
Ось яка вона чудова
наша українська мова!..

Сергій Цушко

- Про яку мову автор написав вірш?
- Яка мова для тебе є рідною?
- Які слова використав автор, щоб передати свою любов до рідної мови?

* Підготуйся виразно прочитати рядки вірша, які тобі найбільше сподобалися.

** Вислови свою любов до рідної мови. Добери слова з вірша. Розпочни так: мова рідна, дзвінкоголоса, солов'їна, співуча…

*** Прочитай вислови: ***«Тільки рідне слово відкриває людям твоє серце»*** *(М. Чумарна)*; ***«Рідна мова — чарівниця»*** *(Д. Білоус)*. Поміркуй, який з них міг би бути заголовком до вірша Сергія Цушка.

Позакласне читання.
Моя Батьківщина.
Перевір себе.

Дослідження звуко-буквеного складу слів

Пригадай!

Буква — це знак звука.

Є 10 букв, якими на письмі позначають голосні звуки: а, о, у, и, і, е, я, ю, є, ї.

22 букви позначають приголосні звуки: б, в, г, ґ, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ.

ь (знак м'якшення) — це лише буква. Він пом'якшує вимову попереднього приголосного.

1. Спиши перших два речення з «Легенди про виникнення писемності» (С. 35).

- У першому реченні підкресли букви, які позначають голосні звуки, а в другому — букви, які позначають приголосні звуки.

2. Спиши слова парами. Підкресли букви, які змінили значення слів. Які звуки вони позначають?

Ліс — лис	кора — нора
бік — бак	сумка — сімка
сон — син	жити — шити

- Які з цих слів використані в «Легенді про виникнення писемності»?

3. Пригадай, у якому творі використано слово *алфавіт*.

алфа́віт	алфаві́т

Букви я, ю, є можуть позначати один або два звуки:

я → [а], [йа] ; ю → [у], [йу] ; є → [е], [йе] .

Буква ї завжди позначає два звуки — [йі].

4. Відгадай загадку.

Стережіться, миші й змії!
З вами справитись зумію.
І у мене є свій жах —
Хитрий і рудий хижак.

- Досліди, у яких словах є букви, що позначають два звуки. Випиши ці слова.
- Запиши слова-відгадки. Назви ланцюжок звуків у цих словах.

5. Прочитай перший абзац тексту «Як виникла писемність» (С. 33). Назви усі слова, які починаються на букви, що позначають голосні звуки. Запиши їх. Яке з цих слів починається з букви, що позначає два звуки?

6. З першого речення другого абзаца «Легенди про виникнення писемності» випиши слова, які мають таку звуко-складову схему:

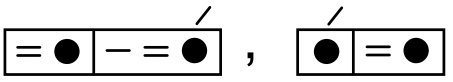

Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу перед глухими

Приголосні звуки, які вимовляються з участю голосу і шуму, називаються дзвінкими [б, д, ж, з…].

Приголосні звуки, які вимовляються тільки з участю шуму, називаються глухими [п, т, ш, с…].

Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу перед глухими вимовляються дзвінко: *зуб, садки, стежка, віз…*

1. Прочитай слова. Вимовляй чітко дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу.

Ду**б**, го-ро**д**, по-рі**г**, ба-га**ж**, на-ка**з**, го-лу**б**-ка, бу**д**-ка, пря**ж**-ка, ка**з**-ка.

2. Випиши слова з дзвінкими приголосними звуками в кінці слова.

Сніп, досвід, гараж, сніг, завод, кіт, успіх, рік, скарб, чорногуз.

- Склади і запиши речення з одним зі слів (на вибір).

3. Поміркуй, скільки складів у слові *ведмідь*. Як вимовляється приголосний звук у кінці кожного складу?

ведмі́дь

4. Запиши словосполучення. Зміни слова в дужках за зразком.

Зразок. Кремезний (дуби) — кремезний дуб.

Навчальний (роки),
вайлуватий (ведмеді),
особливий (засоби),
людський (досвіди),
науковий (досліди),
похилий (береги).

- Вимов дзвінкі приголосні звуки в кінці змінених слів.

В українській мові деякі дзвінкі і глухі приголосні звуки утворюють пари.

5. Розглянь таблицю.

Дзвінкі та глухі приголосні звуки

Дзвінкі	[б]	[г]	[ґ]	[д]	[ж]	[з]	[дж]	[дз]	–	[в]	[й]	[л]	[м]	[н]	[р]
Глухі	[п]	[х]	[к]	[т]	[ш]	[с]	[ч]	[ц]	[ф]	–	–	–	–	–	–

- Вимов дзвінкі приголосні звуки. Які з них не мають пари?
- Вимов глухі приголосні звуки. Який з них не має пари?
- Чи можуть дзвінкі і глухі приголосні звуки бути м’якими? Наведи приклади слів з дзвінкими або глухими м’якими приголосними в кінці слова або складу.

6. Прочитай. З'єднай частини прислів'я. Запиши одне прислів'я (на вибір).

Червона ягідка,	а зробити важко.
Сказати легко,	зіпсує бочку меду.
Ложка дьогтю	але на смак гірка.

- Підкресли букви, що позначають дзвінкі приголосні звуки в кінці складу.

7. Прочитай загадку, відгадай її.

Біла грядка —
чорні зернятка.
Посіяла по порядку —
Та й маю загадку.
Хто зернятка знає,
Той відгадає.

- Випиши слова, в яких буква, що позначає дзвінкий приголосний звук, стоїть у кінці складу. Назви цей звук.

8. Спиши слова. Встав пропущену букву.

Прика…ка, голу…ка, дорі…ка, кни…ка, шви..ко, скла…ний, спосі…, ва…ко, во…ді, зару…ка, хлі…

- Прочитай речення з оповідання «Предметне письмо» (С. 37), які містять ці слова. Перевір, чи правильно тобою виконано завдання.
- Запиши одне з речень (на вибір).

9. Назви приголосні звуки у словах *вересень, вулиця.* Які з них є глухими приголосними звуками?

ве́ресень

ву́лиця

Вимова і письмо слів з апострофом

1. Прочитай склади. Порівняй вимову приголосних звуків у кожній парі.

бе — **б**’є	**м**а — **м**’я	**п**а — **п**’я	**в**е — **в**’є
вя — **в**’я	**р**ю — **р**’ю	**ф**а — **ф**’я	**р**і — **р**’ї

2. Розглянь схему.

Апостроф ставиться

після твердих приголосних звуків **[б], [п], [в], [м], [ф], [р]**	перед буквами **я, ю, є, ї,** якщо кожна з них позначає два звуки: **я — [й] [а]; ю — [й] [у]; є — [й] [е]; ї — [й] [і].**

Риб’ячий, комп’ютер, в’ється, сім’ї, торф’яний, пір’їна

- Коли ставиться апостроф? Прочитай правило і перевір себе.

Апостроф ставиться після букв б, п, в, м, ф, р перед я, ю, є, ї, які позначають по два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі].

Зверни увагу! **Букви перед апострофом позначають тверді приголосні звуки.**

3. Розглянь малюнки. Як ти думаєш, що вони означають? Які з цих слів пишуться з апострофом?

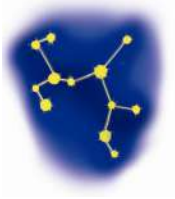

4. Прочитай слова. Поясни вживання апострофа.

Плем’я, п’єса, в’юн, солов’ї, подвір’я, прем’єра, бар’єр, п’ють, слов’яни, жираф’яча.

- Які з цих слів використані в оповіданні «Малюнкове письмо» (С. 39)? Прочитай речення з цими словами.
- Склади і запиши два речення зі словами, які пишуться з апострофом (на вибір).

5. Прочитай текст.

Напередодні Зеленої неділі слов’яни прикрашали подвір’я та будівлі клечанням[1]. Підлогу встеляли м’ятою, любистком, осокою. Зелені гілки обов’язково встромляли в стріху, біля вікон, за ікони, на воротах.

- Випиши слова з апострофом.

6. Прочитай прислів’я. Поясни їх зміст.

1. Найбільше багатство — здоров’я.

[1] Клечання — гілки із зеленим листям; прикраси із зеленого зілля.

2. Пташка красна своїм пір’ям, а людина — знаннями.

3. Краще на п’ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.

• Запиши одне з прислів’їв (на вибір).

7. Прочитай і спиши текст.

Папороть і м’ята — трав’янисті рослини. Папороть ніколи не цвіте. Проте, за народними повір’ями, в ніч на Івана Купала на коротку мить з’являється вогненна квітка. А м’ята — цілюща рослина. Чай з м’ятою запашний і корисний.

• Побудуй звуко-складову схему до слова ***м’ята***.

8. Поміркуй, яке завдання ти маєш виконати у вправі.

завда́ння

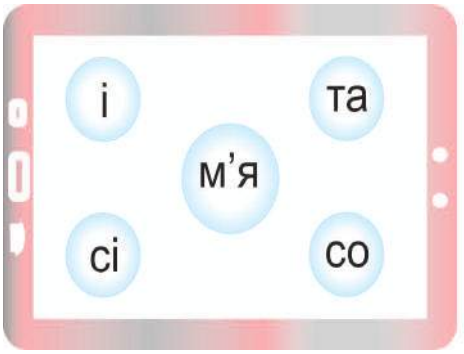

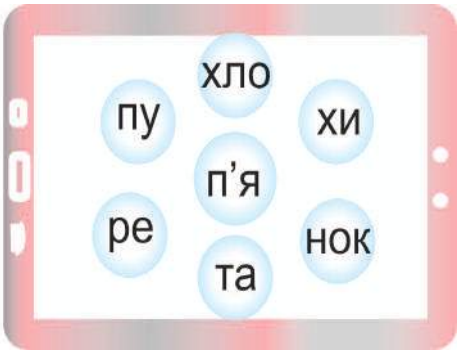

• Поділи двоскладові слова для переносу.

9. Спиши слова. Встав, де потрібно, апостроф.

Рум…янець, р…яжанка, др…ючок, п…є, в…юн, солов…ї, коз…ячий.

- Поясни вживання апострофа.

10. Прочитай текст.

Птахи будують гнізда кожен по-своєму. Ремез плете своє гніздо із пухнастого **сі́м'я** тополі, моху, осики і трави. Синиця ж **обов'язково** нанесе сухої трави. Життя дятлів **пов'язане** з лісом. Вони влаштовують гнізда у дуплах.

- Поміркуй, який заголовок підходить до тексту *(Пташині гнізда. Як облаштовують свої гнізда птахи?).*
- Добери свій заголовок до тексту.
- Назви ланцюжок звуків у виділених словах.

11. Ознайомся з «чарівними цеглинками». Під якими номерами потрібно поєднати цеглинки, щоб прочитати 10 слів, які пишуться з апострофом.

1. рум'-	5. -їзд	9. м'я-	13. -гір'я	17. в'ю-
2. між-	6. під'-	10. -яна	14. -зір'я	18. бур'-
3. -їзд	7. су-	11. -ян	15. -їна	19. -їхати
4. -та	8. від'-	12. роз'-	16. -нок	20. пір'-

Наголос

1. Розглянь малюнки.

замо́к

за́мок

о́рган

орга́н

- Прочитай слова під малюнками. Зверни увагу на наголос у словах.
- Чи змінив наголос значення слова?

2. Розглянь малюнок. До якої він казки? Кого з героїв не вистачає? Назви усіх дійових осіб казки і запиши їх. Постав у словах наголос.

геро́й

Наголос — це знак, який указує на те, що один із голосних звуків вимовляється посиленим голосом. Цей звук називаємо наголошеним.

3. Упізнай слово за допомогою наголосу. Додай потрібну букву.

…ві́ти — …віти́	к, с
…ала́ — …а́ла	з, м
…ни́жки — …нижки́	з, к

• Запиши слова, познач наголоси.

4. Прочитай. Правильно наголошуй слова. Запам'ятай їх звучання.

Батьківщи́на, ве́ресень, ві́рші, духмя́ний, жа́йворонок, календа́р, одина́дцять, чотирна́дцять, метро́, озна́ка, понеді́лок, прия́тель, по́друга, предме́т, учи́тель, шофе́р, я́сен, чита́ння, черговий, завда́ння, о́лень.

• Випиши слова, в яких наголошений другий склад.

У слові один склад вимовляється з більшою силою голосу. Він називається наголошеним. Решта складів у слові — ненаголошені.

5. Прочитай слова відповідно до наголосу.

Жила́ — жи́ла, ко́си — коси́, доро́га — дорога́, пізна́ю — пізнаю́, ру́ки — руки́, пе́чений — пече́ний, біли́зна — білизна́, прислу́хайтесь — прислуха́йтесь.

• Досліди, яку роль відіграє наголос у поданих словах. Склади речення з однією парою слів (на вибір).

6. Прочитай речення. Знайди слова, які пишуться однаково, але мають різне значення.

1. Андрійко і Олесик — брати́.
   Книжку треба бра́ти чистими руками.
2. Наси́п, Зорянко, курчатам пшона.
   Біля моста з'явився великий на́сип.
3. На бере́зі вже пожовкло листя.
   На бе́резі річки розташувалися туристи.
4. У нашому лісі багато бі́лок.
   Сергійко любить біло́к, а Катруся — жовток.

• Випиши однакові слова.
• Поясни значення цих слів.

7. Прочитай слова, які можуть мати подвійний наголос.

По́ми́лка, за́вжди́, весня́ни́й, за́га́дка, капу́стя́ний, ста́рі́ти, ба́йду́же.

• Ти знаєш ще інші слова з подвійним наголосом? Назви їх.

8. Прочитай речення і словосполучення. Заміни їх одним словом. Скористайся словами для довідки.

1. Те, що трапилося, сталося.
2. Дівчина, яка дружить з ким-небудь.
3. Смужка паперу, яка закладається в книжку.
4. Водій автомобіля, автобуса.
5. Чітко, розбірливо, зрозуміло читати.
6. Розмова між двома особами.
7. Десять плюс чотири.

Слова для довідки: ви́падок, по́друга, шофе́р, діало́г, чотирна́дцять, вира́зно, за́кладка.

• Запиши слова. Постав наголос. Правильно прочитай слова.

9. Прочитай текст.

Одного разу Дмитрик написав оповідання і дав його Андрійкові. Той почав читати вголос: «Колись в одній далекій країні на бере́зі річки стояв великий замо́к. Його охороняли цілі по́лки. Воїни були мужні й хоробрі. Та їм часто завдавали турбот і муки́ тубільці.

Одного разу підпливли вороги в своїх човнах зовсім близько. Почався бій, страшне пекло́!..».

— Нічого не розумію, — перервав читання Андрійко.

— Я такого не писав, — схопився Дмитрик.

- Чому Андрійко нічого не зрозумів з прочитаного?
- Випиши слова, в яких неправильно позначено наголос. Розстав правильно наголос.

Розвиток зв'язного мовлення.
В гості до осені.

Перевір себе.

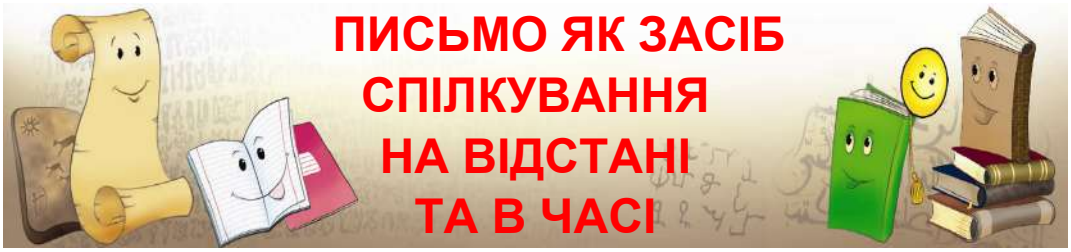

ПИСЬМО ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ НА ВІДСТАНІ ТА В ЧАСІ

Як виникла писемність

Давай пригадаємо, як ти вивчав/вивчала букви. Пам'ятаєш, у тебе був великий аркуш паперу, розділений на квадрати. У кожному квадраті було вміщено букву і малюнок. Ти уважно розглядав/розглядала букву і те, що намальовано. Наприклад, поряд з буквою «А» був намальований автобус, із «Б» — барабан, з «К» — ключ тощо.

Такий спосіб зображувати букву малюнком придумали люди ще в стародавні часи. За допомогою зображень вони розповідали один одному, яких тварин вбили на полюванні, які пригоди з ними трапилися. Коли треба було поділитися радістю, скажімо, про те, що три мисливці на полюванні вбили буйвола, вони на скелі або на дошці малювали трьох мисливців і буйвола. У Стародавньому Єгипті, наприклад, за допомогою тільки малюнків складали цілі послання.

Ще й сьогодні ти можеш побачити, як за допомогою малюнків передаються різні повідомлення. Пройдись вулицями міста і роздивись дорожні знаки. Кожен з них — це ціла оповідь у картинці.

Слов'янський алфавіт з'явився на Русі у 863 році. Створили його вчені брати-болгари Кирило і Мефодій. Вони були великими просвітителями, об'їздили багато країн світу і з Греції потрапили до слов'янських земель. У слов'ян[1] у ті часи ні азбуки, ні писемності не було. Більшість букв (25) вони взяли з грецького алфавіту, а 17 придумали самі. Так у слов'янському алфавіті стало 42 букви. По імені одного з братів цей алфавіт назвали кирилицею.

Букви, якими пишеш ти сьогодні, стали простішими і зручнішими для писання, деякі зникли зовсім. Але в пам'ять про створення слов'янської азбуки в Болгарії щорічно відзначається День писемності.

Микола Сергієнко

- Про що розповів автор в оповіданні?
- Коли придумали спосіб зображувати букву або слово малюнком?
- Як з'явилася слов'янська азбука?

* Пригадай, як у стародавні часи люди письмово розповідали про полювання. Прочитай другий абзац. Перекажи його зміст.

---

[1] Слов'яни — велика група споріднених мовою та культурою народів, що живуть у Східній та Центральній Європі (українці, білоруси, росіяни, поляки, чехи, словаки, серби, болгари, хорвати, македонці, словенці та інші).

** Пригадай, як слов'янський алфавіт з'явився на наших землях. Чи пам'ятаєш, скільки букв було у першому слов'янському алфавіті? А в сучасному українському? Прочитай уривок, який би ти хотів/хотіла, щоб почули друзі.

*** Чи збереглося малюнкове письмо до наших днів? Як про це сказано в оповіданні? А де сьогодні можна використати малюнкове письмо? Вислови власне міркування.

Легенда про виникнення писемності

Жило на землі плем'я людей розумних, сильних. Вміли вони полювати, готувати їжу на вогнищі. Всі знання зберігали в пам'яті, а діти вчились у батьків, спостерігаючи за ними.

І жила в цьому племені сім'я: мама, тато і донька Ая. Одного разу пішли тато з Аєю до лісу і вистежили здоровенного ведмедя. Тато хотів вполювати звіра та списа забув удома. Взяв він тоді шматок кори і намалював листа дружині (писати тоді вміли тільки так).

Мама «прочитала» листа і закричала. Збіглися всі родичі племені. Жінка їм пояснила, що її чоловіка хоче ведмідь з'їсти, і показала кожному листа. Всі схопили зброю і кинулися на допомогу. Мисливець, побачивши озброєних родичів, подумав, що його хочуть убити, і почав утікати. Бігав, доки не натрапив по дорозі на старця-мудреця. Почав просити у нього захисту. Коли все з'ясувалося, то люди племені ще довго сміялися. Старійшини задумалися і, щоб не

було плутанини, вирішили придумати інше письмо, щоб легше було тлумачити написане. І придумали літери. Не знали, як же назвати всі літери, а тут перед ними дівчинка гралася на ім'я Ая. Отож вирішили, що першу літеру назвуть А, а остання буде Я. Згодом були названі всі літери.

Так виникло письмо. З того часу люди почали користуватися не лише усним, а й писемним мовленням.

З інтернет-ресурсу

- Про що розповідається в легенді?
- Як люди зберігали в давнину свої знання?
- Як діти навчалися того, що вміли й знали їхні батьки?
- Чому ця легенда не може відповідати дійсності?

* Переглянь перший абзац. Прочитай відповідь на друге запитання.

** Прочитай другий і третій абзаци. Що тебе найбільше вразило в цій історії?

*** Яке рішення прийняли старійшини племені? Як до цього причетна дівчинка? Відповіді на запитання дай словами легенди. Розкажи, що тобі відомо про давнє письмо.

Предметне письмо

Письмо не завжди було таким, яким ми звикли користуватися. Воно пройшло довгий і складний шлях свого становлення.

Усі в дитинстві люблять дивитися фільми про індіанців. У них часто можна побачити картину, коли вожді двох племен спільно розкурюють люльку. Це означає, що вожді уклали перемир'я, хоч словами сказано не було. Або, навпаки, вождь одного племені вручає іншому томагавк[1]. Усі розуміють, що в такий спосіб оголошено війну.

Людям було важко передавати інформацію на великі відстані. Тому вони використовували різні предмети, щоб повідомити про щось своїх друзів, родичів, навіть ворогів. Це і зламана гілка, зарубка на дереві, подарована квітка та ін. Це була перша спроба передачі інформації за

[1] Томагавк — індіанська сокира з кам'яним або металевим лезом.

допомогою предметів. Так і виникло найперше так зване **предметне** письмо.

В Україні теж збереглися залишки предметного письма. Це хліб і сіль на вишитому рушникові, зав'язаний вузлик на кінчику хусточки, звичай давати гарбуза тощо. А що це означає, запитай у друзів, рідних і поділись інформацією з однокласниками.

З інтернет-ресурсу

- Що ти собі уявив/уявила, прочитавши заголовок твору?
- Поміркуй і розкажи, чи завжди письмо було таким, яким є сьогодні.
- Що спонукало людей до винаходу предметного письма?

* Розглянь малюнки до твору. Прочитай частину твору, де описаний перший малюнок.

** Розкажи, які залишки предметного письма збереглися в Україні.

*** Уяви, що ти живеш у давні часи і хочеш передати якусь інформацію друзям. Який предмет ти для цього використаєш?

Послання від скіфів

(легенда, яку розповів Геродот)

Одного разу перський цар Дарій отримав послання від скіфів. Воно включало такі чотири предмети: птаха, мишу, жабу і стріли. Гонець, що доставив послання, повідомив, що більше нічого повідомляти йому не веліли, і з тим розпрощався з царем.

Постало питання, як же розуміти це послання скіфів. Цар Дарій вирішив, що скіфи віддають себе в його владу і на знак покірності принесли йому землю,

воду і небо, бо миша означає землю, жаба — воду, птах — небо, а стріли означають, що скіфи відмовляються від опору. Проте один з мудреців заперечив Дарію. Він тлумачив послання скіфів інакше: «Якщо ви, перси, як птахи, не відлетите в небо, або, як миші, не зариєтеся в землю, або, як жаби, не пострибаєте в болото, то, уражені цими стрілами, не повернетеся назад». Як виявилося пізніше, цей мудрець був правий.

- Чи можна уявити сьогодні наше життя без письма? Чому?
- Яке значення має письмо в житті будь-якого народу?
- Як людям приходилося передавати інформацію у давнину?

* Чи всі предмети зі скіфського послання зображені на малюнку? Якими предметами ти можеш доповнити малюнок? Намалюй.

** Яке тлумачення скіфського послання тобі більше до вподоби? Перекажи його зміст.

*** Поміркуй, зображенням якого предмета можна було би доповнити скіфське послання, щоб перси відразу зрозуміли його зміст. Розкажи.

Малюнкове письмо

З інтернет-ресурсу

Позакласне читання.
Усе про книжку.
Перевір себе.

Перенос слів з рядка в рядок складами

1. Розглянь малюнки.

- Запиши назви дерев і куща. Поділи слова на склади. Постав наголос.
- Назви наголошений склад у кожному слові.

2. Прочитай і спиши слова.

Осінь, іде, поле, гриби, яблука, жовтень, вересень, листопад, долини, синочки, час, кімната.

- Пригадай, чи траплялися ці слова у вірші Романа Завадовича «Ішла собі осінь тиха» (С. 52).
- Підкресли букви, що позначають голосні звуки.
- Поділи слова на склади. Порівняй кількість складів і букв, що позначають голосні звуки.
- Поділи слово ***дитина*** на склади.

дити́на

- Зроби висновок: кількість складів залежить від кількості _____. Скільки в слові _____, стільки й _____.

3. Пригадай правила переносу слів.

Слова переносяться за складами.

Можна переносити	Не можна переносити
Оле-на	**О**-лена **(1 буква)**
кольо-ровий	коль-**о**ровий **(ьо)**
гайо-чок	гай-очок **(йо)**
кукуру-дза	кукуруд-за **(дз)**
куль-ка	кул-ька **(ь)**
зай-чик	за-йчик **(й)**
зів'-яв	зів-'яв **(' апостроф)**
лис-ток	лист-ок **(злиття приголосного і голосного)**

4. З вірша Романа Завадовича «Ішла собі осінь тиха» (С. 52) випиши двоскладові слова, яких не можна переносити з рядка в рядок. Поясни свій вибір.

5. Спиши слова, поділяючи їх рисками для переносу.

Хлоп'ята, яблука, одяг, матінка, чайок, кольори.

- Побудуй звуко-складову схему слова ***яблука***.

6. Прочитай слова.

Троянда, бузок, ромашка, мак, лілія, нагідки, конвалія, пролісок, район, хом'як, чайка.

- Випиши слова, які мають один варіант переносу. Поясни свій вибір.
- З одним зі слів склади і запиши речення (на вибір).

Перенос слів зі збігом приголосних звуків

Слова зі збігом приголосних звуків можна переносити по-різному: *ковдра — ко-вдра, ков-дра, ковд-ра*.

1. Спиши перше речення з твору Наталки Малетич «Парасолька» (С. 59).

- Підкресли слова, які містять збіг приголосних.
- Поділи підкреслені слова для переносу.

2. Прочитай слова.

Усмішка, учитель, актриса, айстра, абетка, обід, уривок, юнак, ячмінь, жовтень.

- Які слова не можна поділити для переносу? Чому?
- Які слова мають один варіант переносу? Прочитай ці слова.
- Запиши слова зі збігом приголосних звуків. Покажи всі можливі способи переносу цих слів.

3. Прочитай 4 і 5 стовпчики «Осінньої казочки» Марії Стратієнко (С. 54).

- Випиши тільки ті слова, які можна перенести по-різному. Поясни свій вибір.

4. Запиши назви квітів. Поділи слова для переносу.

Перенос слів з буквами й та ь

Букви й та ь при переносі слів не можна відривати від попередньої літери: *зай-чик*, *ліній-ка*, *куль-ка*, *брунь-ка*.

1. Прочитай і запиши слова. Поділи їх для переносу одним зі способів. Врахуй спосіб переносу слів з буквами й та ь.

Михайло, Сергійко, Софійка, Марійка, Василько, Надійка.

- Чому всі слова написані з великої букви?
- Усно склади речення як з іменем дівчинки, так і з іменем хлопчика (на вибір).

2. Пригадай, у якому творі Наталки Малетич траплялися такі слова: *парасолька, автомобільчики, тихенький, хвилька.*

- Склади речення з цими словами. Запиши два з них, які тобі найбільше сподобалися.
- Чи містять твої речення слова з буквами й, ь у середині слова? Якщо так, то поділи їх для переносу.

3. Прочитай. Встав пропущені слова. Скористайся словами для довідки.

Яскрава …, молода …, дитяче …, легенькі …, дитячий ….

Слова для довідки: яблунька, крильця, личенько, зіронька, стільчик.

- Спиши. Поділи вставлені слова для переносу.

4. Розглянь малюнок.

- Знайди на малюнку предмети, назви яких не можна переносити. З кожною назвою таких предметів склади і запиши речення.
- За малюнком усно склади розповідь, увівши в неї «розмову» між пташками та їжачком.

5. Прочитай народні прикмети.

✓ Літо з дощами — осінь з грибами.

✓ Грім у жовтні — на малосніжну, м'яку й коротку зиму.

✓ Грак відлетів — чекай зиму.

- Запиши одну з прикмет, яка тобі до вподоби. Підкресли слово, яке перенести не можна. Поясни, чому.

6. З'єднай частини прислів'я. Поясни їх значення.

Вересень пахне яблуками,	а накликає ночі.
Листопад уриває дня,	а жовтень — капустою.

- Запиши прислів’я. Підкресли слова зі збігом приголосних. Усно поділи ці слова для переносу.
- Досліди, чи кількість складів у словах зі збігом приголосних однакова з усіма можливими способами їх переносу.

7. Прочитай і запиши останнє речення з твору Василя Сухомлинського «Чому опадає листя з дерев?» (С. 55).

- Які слова в реченні свідчать про чуйне ставлення автора до природи?
- Досліди, від якого слова утворилося слово ***вишенька***. За зразком утвори і запиши нові слова від запропонованих. Прояви свої почуття.

Зразок. Вишня — вишенька.

Яблуня — …, слива — …, черешня — … .

- Поділи утворені слова для переносу.

8. Прочитай речення.

Жовтень грибочками усівся на пеньках.

- Поясни, як ти розумієш його зміст.
- Поміркуй, про які грибочки йдеться у реченні. Розгадай ребус — і ти отримаєш правильну відповідь.

- Запиши відповідь. Поділи слово на склади і для переносу.

Перенос слів з буквосполученнями дж, дз, йо, ьо

1. Розглянь малюнок.

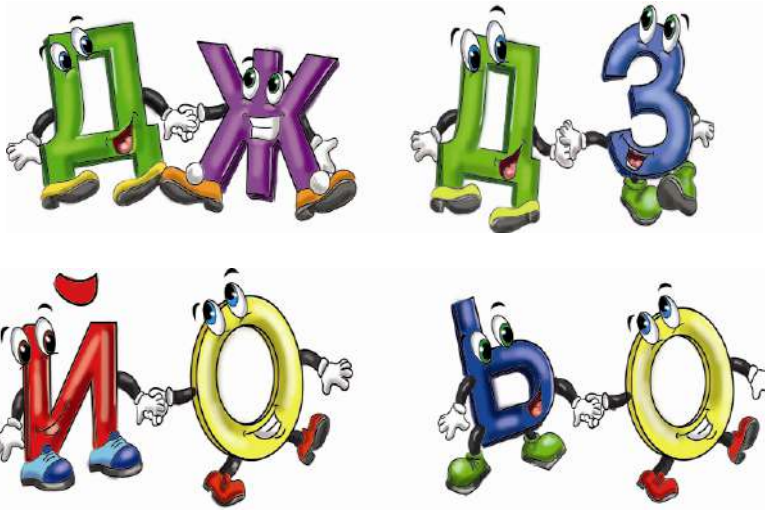

- Поміркуй, чому художник зобразив букви, які міцно тримаються за руки.
- Яке правило переносу слів тобі малюнок допоміг пригадати?

При переносі слів буквосполучення дж, дз, йо, ьо розривати не можна. Переносити треба так: *са-джанці, саджа-нці, саджан-ці; за-дзвенить, задзве-нить; га-йочок, гайо-чок; по-льовий, польо-вий.*

2. Прочитай слова під малюнками.

Б**дж**ола

Джерело

Джміль

Джемпер

Дзвоник

Дзиґа

Ґу**дз**ики

Дзвіночки

- Як вимовляються виділені буквосполучення? Які звуки вони передають?
- Спиши слова. Підкресли буквосполучення ***дж, дз*.**

3. Прочитай виразно слова.

Кукурудза, посаджу, задзенькало, родзинки, піджак, бджілки.

- Спиши слова. Поділи їх для переносу.
- Склади з одним зі слів речення і запиши його.

4. За вказаними ознаками утвори і запиши слова з буквосполученнями *дже, дзві, дзи*.

1. Теплий одяг. 2. Польова квітка. 3. Дитяча іграшка.

- Вкажи кількість звуків і букв у кожному слові.

5. З поданих слів склади речення й запиши їх.

1. Виблискує, вербою, під, водою, джерельце.
2. Дзвенить, джерельна, мов, жива, вода.
3. Співали, веселу, дзвіночки, пісеньку, лісові.

• Підкресли слова, що містять звуки [дж], [дз]. Порівняй, скільки звуків і букв у кожному зі слів.

6. Прочитай слова.

Міль**йо**н, буль**йо**н, р**айо**н, знай**о**мий, дз**ьо**б, л**ьо**н, с**ьо**годні, ц**ьо**горічний.

• Поміркуй, які звуки позначає буквосполучення ***йо***.
• Який знак пом'якшує приголосний перед ***о*****?**
• Склади і запиши речення з буквосполученнями ***йо, ьо*****.**

М'якість приголосного звука перед о позначається знаком м'якшення (ь): *польоти, синьоокий, льодяник.*

7. Прочитай текст. Встав пропущені буквосполучення *йо, ьо*.

Бад…рий дідусь прийшов у га…к. Він присів на пен…к. Раптом почув, як дятел стукає дз…бом по корі дерева. У відповідь зат…хкав соловейко, а за ним — закувала зозуля. Співали втр…х зна…му пісню.

• Випиши слова з буквосполученнями ***йо***, ***ьо***. Поділи їх для переносу.

8. Запиши прислів'я. Встав замість крапок пропущені букви.

1. Овес у тр…х кожухах, а вітру боїться.
2. Хліб — ус…му голова.
3. На язиці медок, а в думці — л…док.

- Поясни, як ти розумієш зміст прислів'я (на вибір).
- До останнього слова третього прислів'я побудуй звуко-складову схему.

9. Прочитай народну прикмету.

Якщо пізньою осінню вода на річці тиха — на рівну зиму, гомінка — на завірюхи.

- Поясни, як ти розумієш вислови ***тиха річка***, ***рівна зима***, ***гомінка зима***.
- Назви ланцюжок звуків у слові ***пізньою***. Що цікавого у цьому слові?

10. З'єднай приказку з її тлумаченням.

Бути на сьомому небі —	витрачати час на пошуки того, що не існує.
Шукати вчорашнього дня —	відчувати себе дуже щасливим/щасливою.

- Запиши спочатку тлумачення приказки, а через риску — саму приказку (на вибір).
- Підкресли слова з буквосполученням ***ьо***. У слові більше букв чи звуків? Чому?

Перенос слів з апострофом

1. Розглянь малюнок.

• Яке правило нагадав тобі цей малюнок?

При переносі слів апостроф не відокремлюється від попередньої букви: *кам'-яний*, *рум'-янок*.

2. Прочитай і спиши слова.

Солов'ї, полум'я, пір'їна, б'ють, п'є, торф'яний.

• Підкресли букви, між якими ставиться апостроф.
• Назви правило вживання апострофа.

3. Прочитай і спиши уривок з вірша Тараса Шевченка «Заповіт».

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

- Підкресли слова з апострофом.
- Назви правило вживання апострофа.
- Яке зі слів, що пишеться з апострофом, має декілька способів переносу? Випиши це слово. Поділи його для переносу всіма способами.

4. Зі слів кожного рядка склади і запиши речення.

1. У, сидять, малі, гнізді, ластів'ята.
2. З, голубка, голуб'ятами, літала.
3. У, пір'я, красиве, фазанів.

- Слова, які пишуться з апострофом, усно поділи для переносу.

5. Запиши відповіді на запитання.

1. Як називається п'ятий день тижня?
2. Яка тваринка носить їжу за щоками?
3. Які рослини не сіють, а вони самі ростуть?

- У словах-відповідях поясни правило вживання апострофа.

6. Прочитай загадки. Відгадки запиши.

1. Його б'ють, а він не плаче, а ще вище скаче.
2. Що може підняти й мала дитина, а перекинути через хату не зможе й доросла людина?

- Другу відгадку поділи для переносу всіма можливими способами.

Розвиток зв'язного мовлення.
Краса осінньої природи.

Перевір себе.

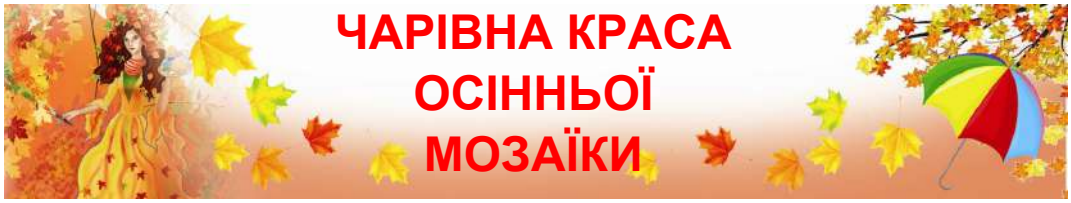

ЧАРІВНА КРАСА ОСІННЬОЇ МОЗАЇКИ

Ішла собі осінь тиха

Матінка Осінь полями іде,
Троє хлоп'яток з собою веде:
Вересень, Жовтень старшенькі,
А Листопад ще маленький.

Вересень каже: «На полі, в гаю
Я подарунки усім роздаю:
Повні грибів мої жмені,
Яблука маю в кишені».

Жовтень говорить: «А я, погляди,
В жовту одежу вдягаю сади.
З мряки заслóну розстéлю,
Сонце вкладу у постелю».

А Листопад: «А я з тихим плаче́м
Землю поллю безконечним дощем,
Листя стрясу з деревин,
Вистелю гори й доли́ни».

Матінка Осінь полями іде,
Троє синочків за руку веде.
Дивляться діти з кімнати:
«Час нам Зиму зустрічати!»

Роман Завадович

- Про що розповів автор у своєму вірші?
- Ким автор уявляє осінь? А ти?
- Про яких хлоп'ят йдеться у вірші?

* Як автор назвав осінь? Чому імена хлоп'ят і осені написані з великої літери? Хто з хлоп'ят є наймолодшим, а хто — найстаршим?

** Пригадай, хто з хлоп'ят роздавав усім подарунки. Що про себе говорили інші хлоп'ята?

*** Поясни, як ти розумієш такі вислови: ***«З мряки заслóну розстéлю»***, ***«Землю поллю безконечним дощем».*** Поміркуй, чому так говорять: ***«Листопад зимі ворота відчиняє».***

Золота осінь

В парках і садочках
На доріжки й трави
Падають листочки
Буро-золотаві.
Де не глянь, навколо
Килим кольоровий,
Віти напівголі,
Небо синє, чисте.
Метушні немає,
Тиша й прохолода.
Осінь золотая
Тихо-ніжно ходить.

Катерина Перелісна

- Про яку осінь йдеться у вірші?
- Чи можна уявити осінь живою істотою? Чому?
- Які сліди залишила всюди осінь?

* Поміркуй, з яким настроєм ти будеш читати вірш своїм друзям. Чому? Підготуйся і прочитай вірш.

** Добери до слів ***листочки***, ***килим***, ***віти***, ***небо***, ***осінь*** їх ознаки. Скористайся змістом вірша. Прочитай.

*** Прочитай уривок з вірша Дмитра Павличка «Осінь».

Небеса прозорі, Падають, як зорі,
Мов глибінь ріки. З явора листки.

Досліди, які ознаки осені описали обидва автори у віршах. У якому вірші осінь постає яскравішою? Прочитай рядки з вірша.

Осіння казочка

Марія Стратієнко

Чому опадає листя з дерев?

У жовтні й листопаді жовтіє та опадає листя з дерев. Чому ж воно опадає?

Одного разу ввечері я заховався під кущем, щоб побачити, хто ж забарвлює листя в жовтий, рожевий, червоний кольори. Дивлюсь, із калинового куща вилазить маленький дідок. Покашляв, погладив сиву борідку, взяв фарби й пішов до кленів. Виліз на дерево та й став розмальовувати листочки. Один розмалював у жовтий колір, другий — у рожевий, третій — у червоний.

— Хто ви такий, дідусю? — питаю його.

— Я — Барволист, — відповідає дідок. — Ходжу й забарвлюю листя. Де побуваю вночі — там листя стає барвистим.

— А чому ж ви у вишні не забарвлюєте листочків?

— Бо вишня плаче. Не хоче, щоб її листочки були барвисті. До морозів стоїть зелена.

Придивляюся до вишневого стовбура — і справді повиступали рожеві сльозинки, великі й липкі.

Плаче вишня, не хоче листочків скидати.

Немає вже листя на жодному дереві, а вишня зеленіє. Аж ось ударив мороз і за одну ніч оббив листя на вишні. Стоїть бідна вишенька, тяжко зітхає.

Василь Сухомлинський

- Як ти вважаєш: це оповідання чи казка? Доведи свою думку.
- Чи можна відшукати у змісті твору відповідь на запитання заголовка?
- Про які осінні кольори розповів автор?

* Переглянь текст. Знайди і прочитай речення, в яких автор називає кольори осені. Пригадай, як автор називає Барволиста. А як ти називаєш свого дідуся?

** Досліди, з яких слів утворилося дідусеве ім'я. Яку частину тексту ти прочитаєш із захопленням, а яку — зі смутком? Прочитай одну з них за вказаним настроєм: .

*** Підготуйся до читання діалогу. Зверни увагу на розділові знаки в кінці речень. Не забудь про свій настрій.

Про що розповів вітер

(казка)

Анатолій Кислій

Осінь на порозі

(казка)

— Друзі! — звернувся одного разу до мешканців лісу мудрий Ворон. — Осінь на порозі. Чи всі готові до її приходу?

— Готові, готові, готові, — донеслися голоси з лісу.

— А ось ми зараз перевіримо! — каркнув Ворон.

— Спочатку осінь холоду в ліс напустить. Що робити будете?

— Ми, білки, зайці, в зимові шубки одягнемося.

— Ми, їжаки, кажани, міцно заснем.

Відповіли птахи:

— Ми, перелітні, в теплі краї полетимо.

— Ми, зимуючі, пухові тілогрійки одягнемо.

— Потім, — Ворон кричить, — осінь листя з дерев зривати почне!

— Хай зриває! — відповіли птахи. — Ягоди стане видно.

— Хай зриває! — відповіли звірі. — Тихше в лісі стане!

А Ворон продовжує:

— Осінь останніх комах заморозить.

— А ми, дрозди, горобину будемо клювати!

— Осінь сум на нас нашле. Дощів напустить, день укоротить, сонце сховає.

— Хай насилає! — дружно відповіли птахи і звірі. — Ми в хутрових шубках і пуховичках! Будемо ситими — не станемо сумувати.

Хотів Ворон іще щось запитати, але махнув крилом і полетів.

За Миколою Сладковим

- Чи сподобалася тобі казка?
- Поясни, як ти розумієш зміст заголовка.
- Хто з героїв казки турбувався про мешканців лісу і чому?

* Про яких мешканців лісу йдеться у казці? Переглянь текст і назви або прочитай все за порядком. Чи всі вони є на малюнку?

** Як перевіряв мудрий Ворон готовність мешканців лісу до осені? За ланцюжком слів «віднови» і розкажи частину казки.

Холоду напустить — листя зривати почне — комах заморозить — сум нашле — дощів напустить — день укоротить — сонце сховає.

*** Чи знаєш ти, що є три різні осені — рання, золота, пізня? Про яку з них йдеться в казці? Доведи свою думку словами казки. Прочитай народні прикмети.

- ✓ Якщо опало листя з верхівок дерев — на ранню зиму.
- ✓ Вологе літо й тепла осінь — на довгу зиму. Пізній листопад — на сувору зиму.
- ✓ Якщо осінь видалася бідною на гриби, то зима буде багатою на сніг і морози.

Постарайся перевірити одну з прикмет.

В осінній час
сім погод у нас
За Іваном Сенченком

Парасолька. *Наталка Малетич*

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 69.

- Твір якої авторки вміщений на сторінці 69? Як відбулося твоє знайомство з Наталкою Малетич? Що найбільше вражало Наталочку в дитинстві? На думку Наталки Малетич, у чому проявляється майстерність будь-якого письменника?
- Прочитай твір Наталки Малетич «Парасолька».
- Хто головні герої цього твору? Чому ти так вважаєш?
- Чому Маркові не хотілося йти до школи?
- Як хлопчикові вдалося побороти свої лінощі?
- Чому Марко нікому не розповів про ранкову пригоду?
- Чи залишилася парасолька задоволена днем, який провела з Марком? А хлопчик?

* Чому парасолька любила дощ? Знайди відповідь у тексті.

** Прочитай, як виглядала парасолька Марка. А в тебе є парасолька? Розкажи, який вона має вигляд. Намалюй свою парасольку.

*** Прочитай виразно частину тексту, з якої можна довідатися, що Марко і парасолька залишилися задоволені одне одним.

Позакласне читання.
Осінніми стежками.

Перевір себе.

Користуємося алфавітом

1. Згадай українську абетку. Прочитай її напівголосно.

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА

Аа а	Бб бе	Вв ве	Гг ге	Ґґ ґе	Дд де	Ее е
Єє є	Жж же	Зз зе	Ии и	Іі і	Її ї	Йй йот
Кк ка	Лл ел	Мм ем	Нн ен	Оо о	Пп пе	Рр ер
Сс ес	Тт те	Уу у	Фф еф	Хх ха	Цц це	Чч че
Шш ша	Щщ ща	Ь знак м'якшення	Юю ю	Яя я		

2. Ознайомся з цікавою інформацією.

Кількість букв у різних алфавітах різна. В українському алфавіті 33 букви, в англійському — 26, а в гавайській мові нараховується всього 6 букв на позначення голосних звуків та 5 — на позначення приголосних. Слова в основному односкладові. Однак стверджують, що вивчити її важче, ніж японську та китайську, разом узяті.

3. Прочитай слова.

Абе́тка, а́збука, алфаві́т.

- Що спільного в цих словах? Назви три спільні ознаки.
- З одним зі слів склади і запиши речення.

4. Прочитай алфавіт. Додай пропущені букви.

А, б, …, г, …, д, …, є, ж, …, и, …, ї, й, к, …, м, …, о, …, …, с, т, …, ф, ч, ц, ч, …, щ, ь, …, я.

- Запиши букви, з яких починаються імена твоїх друзів.

5. Поміркуй, якими буквами мають починатися імена хлопчиків та дівчаток.

…ндрійко …ринка …ленка

…арійка …анилко …асилько

- Прочитай спочатку імена діток, які починаються на голосний звук, а потім — на приголосний.
- Спочатку запиши за алфавітом імена хлопчиків, а потім — дівчаток.
- Склади і запиши речення з іменем дівчинки і хлопчика (на вибір).

6. Запам'ятай вимову та написання слова *диктант*.

дикта́нт

7. Спиши заголовок оповідання Петра Влодека.

- Чи траплялося тобі чути або вживати цей вислів?
- Перестав слова за алфавітом. Чи так само звучить вислів?

8. Розглянь світлини квітів.

- Запиши назви квітів за алфавітом.

9. З тексту Миколи Богуславського «Ліки від простуди» (С. 69) випиши будь-які слова на перші сім букв алфавіту.

• Підкресли букви, що позначають голосні звуки.

10. Прочитай слова-назви спортивних ігор.

Футбол, хокей, баскетбол, волейбол, теніс, гандбол.

• Які ще інші спортивні ігри ти знаєш? В які ігри ти любиш грати? Розкажи. Запиши назви ігор за алфавітом.

11. Прочитай імена та прізвища українських письменників.

Тарас Шевченко, Леся Українка, Мар'яна Савка, Сашко Дерманський, Ніна Найдич, Іван Малкович.

• Запиши за алфавітом імена та прізвища письменників.

• Що тобі відомо про цих письменників? Які їх твори ти читав/читала? Розкажи.

12. Прочитай слова і словосполучення.

Україна, Вітчизна, Батьківщина.

Рідна країна, рідна земля, рідна сторона.

• Чи близькі за значенням ці слова і словосполучення?

• Запиши за алфавітом слова з першого рядка.

13. Запиши за алфавітом прізвища учнів класу, які чергуватимуть наступного тижня.

Мартиненко С., Андрійчук М., Авраменко В., Яковенко Л., Бойко В.

14. З тексту Бориса Вовка «Бережіть воду» (С. 73) випиши перше речення.

- Усно розстав за алфавітом слова в реченні. Орієнтуйся на першу букву в слові.
- Поміркуй, чи змінився зміст речення. Яке з речень звучить краще? На якому зі слів наголошує автор? А ти?

Користуємося алфавітом у роботі зі словниками

1. Розглянь ілюстрації обкладинок словників.

- Як ти вважаєш, у якому словнику розкривається значення слова?
- Який зі словників допоможе правильно написати слово?
- У якому словнику можна відшукати відповіді на будь-яке питання?

2. Розглянь орфографічний словник для учнів початкових класів. Зверни увагу! Слова в словнику розміщені за алфавітом.

- Запиши за алфавітом слова:

Абетка, вчитель, буквар, дзвінок, урок, школярі, клас.

- Склади і запиши речення з одним зі слів.

3. Прочитай вірш Тереня Масенка «Краса рідної мови».

Любіть красу своєї мови,
Звучання слів і запах слів:
Це квітка ніжна і чудова
З широких батьківських степів.

- З чим автор порівнює мову?
- Як ти думаєш, який словник допоможе тобі правильно вимовляти слова?

4. Запиши слова за алфавітом.

Гумка, олівець, ранець, пенал, зошит, книжка, лінійка, ліжко.

- Перевір правильність написання слів за словником.
- Яке слово у списку слів зайве? Чому? Як можна назвати всю групу слів, крім «зайвого»?
- Поміркуй, чи можна слово ***календар*** віднести до шкільного приладдя. Обґрунтуй свою думку.

календа́р

5. Перевір за словником, як пишуться назви зображених на малюнку тварин, і запиши їх за алфавітом.

6. Запиши за алфавітом назви тварин, які є (або будуть) у шкільному зоокуточку. Правильність написання назв тварин перевір за словником.

- Розкажи, що ти знаєш про цих тварин.

7. Пригадай, про яких тварин йдеться у вірші Володимира Кухалашвілі «Коли б я був чарівником» (С. 75).

- Спиши рядки, в яких автор висловлює свою мрію про тварин.
- Поміняй місцями слова ***лис*** — ***куріпку***. Чи змінився зміст речення?

8. Запиши прислів'я. Користуючись словником, встав пропущені букви.

Вірний прият…ль — то найбільший скарб.

Скажи м…ні, хто твій товариш, і я скажу, хто ти.

9. Прочитай усмішку. Користуючись словником, встав пропущені букви.

— Татку, — питає ***хлопч…к***, — чи зумів би ти з заплющеними ***оч…ма*** написати своє ***пр…звище***?

— ***Зв…чайно***.

— То ***нап…ши*** його, будь ласка, у моєму ***щоденн…ку***.

- Як ти думаєш, що спонукало хлопчика звернутися до тата з таким проханням? Як ти оцінюєш його вчинок?
- Запиши виділені слова за алфавітом.

10. Тобі подобається пан Перевертас? Усі книжки на поличці він розставив по-своєму.

- Запиши прізвища письменників за алфавітом.
- Які твори цих авторів ти пам’ятаєш? Розкажи.

11. Спиши слова за алфавітом. Користуючись словником, встав пропущені букви.

Кал…ндар, м…даль, ч…рвоний, с…крет, т…атр, д…тина, яс…н, фу…бол.

- З одним зі слів (на вибір) склади і запиши речення.

Розвиток зв’язного мовлення.
Вчимося слухати.

Перевір себе.

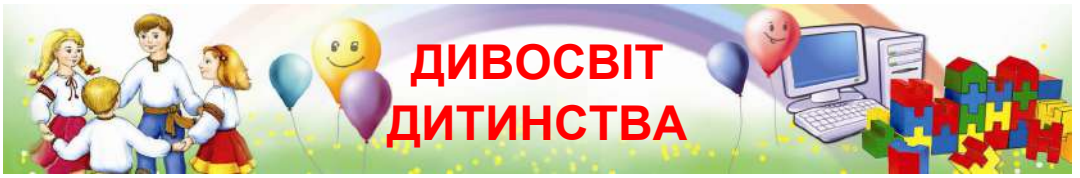

Добра порада

I

Мій друг гномик сказав мені, що вранці треба до всіх вітатися.

— Як це? — засміялася я. — Оце буду йти по вулиці — і безперервно торохкотіти всім «доброго ранку»?

— Не торохкотіти, а своїми очима посилати всім привітання. І сонечкові, і пташкам, і котикам. Просто очима привітайся — і вони це відчують.

— Постараюся, — відказала я і послала гномикові очима привітання.

— І тебе радо вітаю, — відповів той, усміхнувшись у бороду.

А ви спробуйте вранці з усіма вітатися — тільки очима та посмішкою. І люди, і звірята, і навіть квіти в саду відчують ваше привітання. І побажають вам теж доброго ранку. Тоді ранок буде добрим для всіх на світі!

II

Після ранкового привітання у школі вчителька просить розповісти цікаву історію або цікавий сон. Тому я тепер дуже уважна: хочу не пропустити свою історію.

Ось сьогодні я вибігла з дому і помітила, що сусідський песик сидить біля хвіртки. Він завжди біжить мені назустріч і весело вітається, махаючи хвостом. А тут він тільки подивився на мене сумними очима і заскавучав. Я вернулася і подзвонила у двері сусідці. Вона вийшла, огля́нула песика й побачила, що у нього поранена лапка.

— Дякую тобі, Оксаночко, що ти така уважна! — сказала сусідка і забрала песика додому.

Моя історія всім сподобалася.

Марія Чумарна

- Чи можна дівчинку і гномика назвати друзями? Чому ти так вважаєш?
- Чи добру пораду дав гномик своїй подружці?
- За якої умови ранок завжди буде добрим для всіх на світі?
- Яку цікаву історію розповіла Оксаночка на уроці?
- Яке з прислів'їв найбільше відповідає змістові твору Марії Чумарної «Добра порада»?
  - ✓ Добре роби — буде добре й тобі.
  - ✓ Не бажай іншому того, чого сам не хочеш.
  - ✓ Добре того вчити, хто хоче все знати.

* Прочитай пораду гномика дівчинці. Ти скористаєшся цією порадою? Розкажи, коли, як і з ким ти будеш вітатися.

** Спробуй послати друзям очима привітання. У тебе вийшло? Як зреагували друзі на твої сяючі очі? Поясни, як ти розумієш зміст останнього абзацу першої частини тексту.

*** З яким проханням звертається вчителька до дітей після ранкового привітання? Чи сподобалась тобі історія, яку розповіла Оксаночка? Пофантазуй, яке продовження могла мати історія дівчинки. Розкажи її однокласникам.

Ліки від простуди

Недавно бабуся прислала найулюбленіше моє малинове варення. У листі написала: «Посилаю моєму лю́бому онукові малинове варення. Він, я знаю, часто простуджується, а воно дуже добре простуду лікує».

Хотів я це варення відразу ж покуштувати, та мама не дає.

— От коли захворієш, тоді будеш його їсти!

«Ну, коли так, думаю, то треба швиденько захворіти».

Увечері відчинив я в своїй кімнаті вікно і так всю ніч проспав. Вранці поміряв температуру, а вона — нормальна.

Що робити? — Другого дня рано-вранці вибіг я в самих трусах на балкон і давай фіззарядку робити…

Знову зміряв температуру — знову нормальна.

Щоранку фіззарядку роблю, холодною водою обливаюся, а простуди все нема та й нема…

От біда! Минулого місяця двічі простуджувався, та варення не було, тепер варення є — простуди немає!

Мама, й та здивувалася: «Ти дивись, який молодець став!» І з радості мене варенням почастувала. Так що я його, мабуть, так з'їм, без простуди.

Микола Богуславський

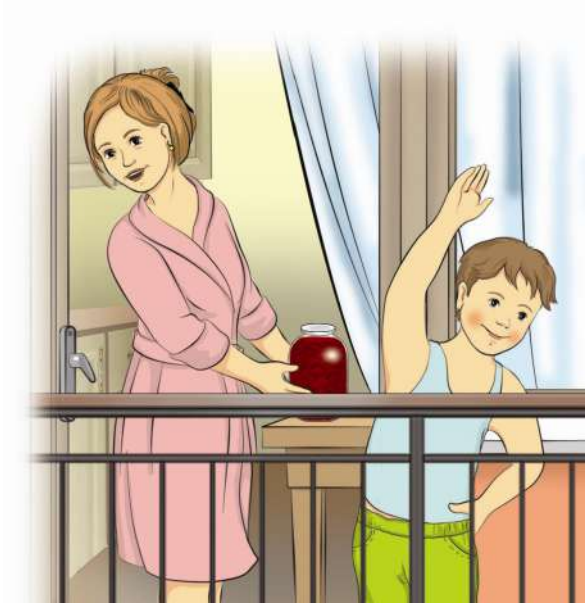

- Який подарунок отримав онук від бабусі?
- Чому автор назвав своє оповідання «Ліки від простуди»? А тобі знайомі такі ліки?
- Що здивувало маму у поведінці сина?

* Прочитай, що написала в листі бабуся онукові. А ти отримуєш листи від бабусі? Розкажи.

** За ланцюжком слів віднови і прочитай частину оповідання.

Хотів → не дає → захворієш → їсти.
Відчинив → вікно → і проспав.
Роблю → обливаюся → нема.

*** Що спонукало маму почастувати сина варенням? Як ти вважаєш, що допомогло хлопчикові уникнути хвороби? Прочитай тільки ті речення, які підтверджують твою думку. Розкажи, як загартовуєш себе ти.

Як гукнеш, так і відгукнеться

Було це в горах. Малий Степанко прийшов до мами і скаржиться, що якийсь хлопчик із сусідньої гори перекривляє його.

— Я, — каже, — йому гукаю: «Гей, ти, не дражни мене». А він те саме мені гукає. Я йому кажу: «Ти нечемний». А він каже мені: «Ти нечемний». Я йому кажу: «Ти поганий». А він мене знову дражнить, каже, що я поганий.

Мама посміхнулась і каже:

— А ти піди на гору і гукни йому: «Ти хороший, я тебе люблю».

Пішов Степанко на іншу гору і гукнув до свого ровесника. Повертається додому радісний і каже, що хлопчик теж сказав, що любить його.

Так і в житті буває. Проявимо любов до інших — і вони відплатять нам тим самим.

Петро Влодек

- На кого Степанко поскаржився мамі?
- Що порадила синові мама?
- З яким настроєм повернувся хлопчик додому?

* Де відбувалася подія, описана автором в оповіданні? Розкажи, чого не розумів Степанко.

** Якою радісною новиною поділився син з мамою? Як про це розповів автор? Прочитай.

*** Поміркуй, які слова в оповіданні розкривають зміст заголовка. Чому ти так думаєш? Розкажи, як ти розумієш вислів: ***«Як гукнеш, так і відгукнеться»***.

Деніско, котрий не любив чистити зуби

Олеся Чертова

Чого на світі не буває?

Таку загадку загадав нам дідусь. Ми з братиком весь вечір придумували, чого у світі не буває, аж потомились.

А вночі мені приснився мій гномик. Він стояв біля своєї печерки і чекав на мене. Коли я підійшла, він посміхнувся у бороду і сказав:

— Я відкрию тобі велику таємницю: на світі буває все, про що ти тільки подумаєш! Бо якби чогось не було, то воно не прилітало б у наші думки. Чи не так?

Вранці я прокинулася і подумала: якщо на світі буває все, про що ми думаємо, то треба думати про гарні речі. Від добрих і світлих думок у світі стане світліше і добріше!

Марія Чумарна

- Яку загадку загадав онукам дідусь?
- Як діти намагалися розгадати загадку?
- Яку таємницю гномик відкрив дівчинці?

* Прочитай, де відбулася зустріч гномика з дівчинкою.

** Розкажи, як гномик переконав дівчинку, що на світі буває все. Прочитай, як про це сказано в творі.

*** Поміркуй, якими словами авторка розкриває основну думку свого твору. А як про це подумала дівчинка? Прочитай. Ти погоджуєшся з нею? Поділися своїми міркуваннями.

Бережіть воду

Вода лилася з крана невпинною цівкою.

— Хто це тут порядкував? — суворо запитала Ніна.

— То я руки мив, — почервонів Микола.

— А кран чого не закрутив?

— А хіба що? Вода ледь-ледь цідиться.

— Ледь-ледь, — а кухлик за хвилину повний. До вечора ціле озеро натекло.

Де не взявся Гавчик. Він облизнувся, бо дуже хотілося пити. Микола вилив воду з кухлика в мисочку. І Гавчик, помахуючи хвостом, заходився пити.

Тим часом кухлик наповнився знову. Миколка полив на підвіконні квіти. Листочки примули розправились і посвіжішали.

— Усім, усім потрібна вода, — сказала повчально Ніна. — І людям, і птахам, і тваринам, і рослинам. І заводи, й фабрики без води не працюватимуть.

— Я все зрозумів, — сказав Микола й міцно закрутив кран, щоб води даремно не витекло ні краплини.

Борис Вовк

- З яким проханням автор звертається до кожного з нас?
- За який вчинок Миколці прийшлося червоніти?
- Чи зрозумів хлопчик, що воду треба берегти? А ти?

* За ланцюжком слів «віднови» і розкажи частину оповідання Бориса Вовка «Бережіть воду».
Лилася → мив → не закрутив → натекло.

** Поміркуй, чому Ніна суворо розмовляла з Миколою. Як про це сказано в оповіданні? Прочитай.

*** Які слова Ніни про збереження води були найбільш переконливими? Прочитай. Розкажи, які поради ти даси своїм друзям щодо збереження води.

Хліб святий

За Іваном Сенченком

Коли б я був чарівником

Коли б я був чарівником,
Що може все на світі,
Я так вчинив би, щоб скоріш
Дорослішали діти.
І так зробив би, щоб я був
Високим — аж під стелю…
Я б розтопив усі сніги
І напоїв пустелі.
Я б залюбки перетворив
Всі бур'яни на лузі
У сад, щоб яблука росли,
Щоб їв і я, і друзі.
Коли б я був чарівником,
Раділи б всі навколо,
І виріс би високий ліс,
Де степ був голий-голий.
В моєму б лісі не чіпав
Вовк — зайця, лис — куріпку.
Я б так зробив, щоб хижаки
Всі їли моркву й ріпку.
Коли б я був чарівником,
Росли б зимою квіти,
І не було б ніколи війн,
І був би мир у світі.

Володимир Кухалашвілі

- Чим привабив тебе вірш?
- Про що мріє автор вірша?
- Як ти думаєш, яка найзаповітніша мрія в автора? А в тебе?

* Яка з мрій автора тобі до вподоби? Прочитай про неї ще раз.

** Як автор хотів утілити свої мрії в життя? Прослідкуй, як про це сказано у його вірші. Прочитай.

*** У яких рядках вірша сказано про найголовнішу мрію усіх людей? Прочитай ці рядки. Уяви себе чарівником/чарівницею. Які зі своїх мрій тобі хотілося б здійснити в першу чергу? Поясни, чому.

Пан Перевертас. *Сергій Пантюк*

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 101.

- Познайомся з віршем «Пан Перевертас» Сергія Пантюка.
- Чи викликав вірш у тебе усмішку? Поясни, чому.
- Чому автор назвав вірш «Пан Перевертас»?
- Як ти думаєш, чому батьки хлопчика не дружать з Перевертасом?

* Поміркуй, чому у пана таке цікаве ім'я. Як воно утворилося?

** Прочитай другий і третій стовпчики вірша так, щоб усе стало на свої місця. Тобі вдалося?

*** Що засмутило діток? Тобі хотілося б, щоб пан Перевертас став рідним і близьким? Чому? Підготуйся виразно прочитати вірш.

Позакласне читання.

У кожну пору року приваблива землі краса.

Перевір себе.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Слова, близькі і протилежні за значенням

1. Запиши парами слова, які є близькими за значенням.

Лічити	бігти
Гратися	стрибати
Тікати	рахувати
Скакати	розважатися
Спіймати	зловити

Близькі за значенням слова означають ті самі поняття, але звучать по-різному.

2. Прочитай слова. В кожному рядку знайди зайве слово. Обґрунтуй свій вибір.

Дитина, малюк, дитинча, юнак, карапуз.

Гра, забава, праця, утіха, розвага.

Муха, оса, джмелик, бджілка, заєць.

- Зроби звуко-буквений аналіз слів, які містять м'які приголосні звуки.

3. Прочитай вірш. Які емоції він викликав у тебе?

Дощ

Хмарка сонечко ховає,
Дощ легенький накрапає.
Чорна хмара десь взялася,
Раптом злива почалася,
І вода все заливає,
Дощовиця не вгаває.
Ливень, проливень повсюди
І не можуть вийти люди.
А як проминуло літо,
Хлющ холодний ллє сердито,
Хляпавка співа пісень,
Мжичка сіє кожен день.
Ось такий прогноз погоди —
Не буває без негоди.

Надія Красоткіна

• Випиши з вірша слова, близькі за значенням. Познач у них наголос.

4. Поміркуй, чи можна до слова *килим* дібрати слова, близькі за значенням. Чому?

ки́лим

5. Прочитай текст. До виділених слів добери слова, протилежні за значенням. Скористайся довідкою.

У ***великої*** річки був брат — … струмок. Близькі родичі, але вони були зовсім різні. Струмок ***вузенький***, а річка — …. Струмок ***швидко*** мчав з

гори, а річка … несла свої води. Та все ж ***мілководний*** струмок і … річка були вірними друзями.

Слова для довідки: маленький, повільно, глибока, широка.

6. Запиши парами слова, які є протилежними за значенням.

Радісний	жорстокий
Щедрий	лінивий
Милосердний	скупий
Працелюбний	чужий
Рідний	сумний

- Із однією парою слів склади і запиши речення.

7. Спиши прислів'я, вставляючи пропущені слова. При потребі можеш скористатися довідкою.

Роблячи зло, на ... не ***сподівайся***.

Не варто з другом ***сваритися***, бо доведеться ... .

Хто хоче ***більше*** мати, тому треба ... спати.

Літо збирає, а … ***з'їдає***.

Умій ***взяти***, умій і ... .

Слова для довідки: добро, віддати, менше, миритися, зима.

- Підкресли слова, які мають протилежне значення.
- Поділи виділені слова для переносу.

8. Встанови правильний порядок слів у приказках. Як ти їх розумієш? Запиши утворені приказки.

Борода, не, мудрим, чоловіка, робить.

Дарованому, коневі, в, не, заглядають, зуби.

Краще, пізно, ніколи, ніж.

Моя, хата, я, не, знаю, нічого, скраю.

9. Яке жіноче ім'я «сховалося» у слові *неділя*?

неді́ля

10. Знайди слова, близькі за значенням. З'єднай їх у пари за зразком і запиши.

Зразок. Кумедний — смішний.

Мугикав	йде
Суперечка	шум
Дріботить	співав
Гамір	сварка

11. Навчися читати скоромовки.

✓ У зливу жахливу під кущем дуже змокли жук з джмелем.

✓ Черепаха чаплю ввечері пригощала чаєм з печивом.

✓ Миші в шафі шаруділи, шість шарфів шерстяних з'їли.

- До слів ***злива, пригощала*** добери слова, близькі за значенням.
- Спиши одну скоромовку, постав наголос у кожному слові.

12. Прочитай текст. Добери до нього заголовок. Які слова часто використовуються в тексті? Заміни їх словами, близькими за значенням. Скористайся словами для довідки.

Дмитрик любить ходити до дідуся в гості. Дідусь завжди з радістю зустрічає Дмитрика. Дідусь пригощає Дмитрика смачними яблуками, грушками, цілющим медом.

Дмитрик із задоволенням працює у дідусевому саду. Дмитрик може і води бджілкам-трудівницям налити, і суху гілочку на яблуньці зрізати.

Радіє дідусь — славний помічник росте!

Слова для довідки: його, онука, він, хлопчик.

- Спиши текст. Заміни слова, які повторюються, близькими за значенням.

13. Прочитай ще раз скоромовку Грицька Бойка «Пилип і Прокіп» (С. 89). Запиши її з пам'яті.

- Запиши слова, близькі за значенням до слова ***сперечалися***.

14. Прочитай і дай відповідь.

В гості до Василька у понеділок приїхала бабуся. Вона з онуком буде тиждень. Коли повернеться бабуся додому?

понеді́лок

Пряме й переносне значення слів

Деякі слова мають не тільки пряме, а й переносне значення: *йде* людина — *йде* зима, *теплий* шарф — *тепле* слово.

Слова з переносним значенням роблять нашу мову багатшою, красивішою, поетичнішою.

1. Прочитай словосполучення. В кожному рядку вибери те, яке вжите у переносному значенні. Склади з ним речення.

Радіє кошеня, радіє бабуся, радіє земля.

Вишневий сад, вишневе волосся, вишневий джем.

Крижане серце, крижана вода, крижана бурулька.

Кольорова сукня, кольорове печиво, кольоровий настрій.

• Зроби звуко-буквений аналіз слів ***радіє*** і ***волосся***.

2. Утвори словосполучення з однаковими словами так, щоб вони вживались у переносному значенні.

Зразок. Кучерява овечка — кучерява береза.

Чисті яблука — чисті ... , міцний дуб — міцний ... , гострий циркуль — гострий ... , довгокоса Марійка — довгокоса ... .

Слова для довідки: думки, петрушка, язик, Павло.

• Склади і запиши речення із однією парою слів.

3. Добери і запиши словосполучення зі словом *важкий* у переносному значенні.

4. Прочитай уривок з вірша Наталі Забіли «На прогулянку». Які словосполучення вжиті в переносному значенні? Запиши їх.

Вітер полем пробігає,
колихає колоски.
На прогулянку до гаю
йдуть веселі малюки.
Пісня ллється,
стежка в'ється
із низинки на горбок.
А назустріч ***гай*** сміється:
— Прошу, прошу в холодок!..

- Склади речення із виділеними словами. Пряме чи переносне значення набули ці слова в твоїх реченнях?

5. У кожному рядку обери зайве словосполучення.

Золота людина, золотий ланцюжок, золоті сережки.

Солодка цукерка, солодкий напій, солодка мрія.

Порожня каструля, порожні слова, порожня сумка.

- Кожне обране словосполучення введи у речення.
- Склади і запиши два речення з обраними словосполученнями (на вибір).

6. Склади і запиши речення зі словом *сонечко* в переносному значенні.

Багатозначні слова

Слова, які мають декілька значень, називають багатозначними.

1. Знайди слово, яке в кожному з поданих речень вживається в іншому значенні. Поясни всі його значення.

1. І блідий місяць на ту пору з-за хмари де-де виглядав. *(Т. Шевченко).*

2. Хвилями роки, місяці пливуть. *(О. Олесь).*

3. У Землі супутник — Місяць, у людини — книга. *(Народна творчість).*

2. Склади і запиши речення зі словом *земля* в таких його значеннях: *поле, суша, ґрунт, чужа країна.*

3. Прочитай вірш. Що в ньому цікавого?

Жабка ***мила*** накупила,
Довго місяць милом ***мила***.
Жовтий місяць срібним ***став***,
Посріблив дрімотний ***став***.

Ліна Біленька

- Запиши вірш з пам’яті.
- Склади речення з виділеними словами, щоб показати їх різне значення.

4. Прочитай речення. Поясни значення виділених слів.

1. ***Дзвіночок*** покликав школярів на урок.
2. ***«Дзвіночок»*** — цікавий часопис, який з захопленням читають діти.

3. Мальовниче село **Яблунька** манить туристів своєю красою.

4. Цього року в нашому садку рясно вродила молода **яблунька**.

• Склади і запиши два речення, щоб слово ***поле*** мало інше значення.

5. Відгадай загадку. Склади і запиши речення зі словом-відгадкою в різних значеннях.

Ми на дереві ростемо,
Носять нас всі їжаки,
І для швачок, й для уколів
Що потрібно нам?..

• Зроби звуко-буквений аналіз слова ***їжаки***.

6. Розглянь світлини.

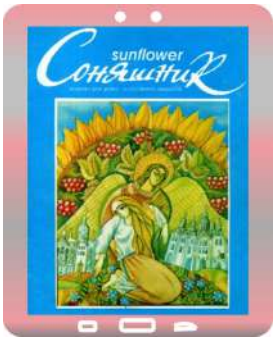

• Склади і запиши два речення зі словом ***соняшник***.

7. Прочитай слова. Які з них можуть мати кілька значень? Запиши за зразком.

Зразок. Крило (літака; птаха).

Гребінь, журавель, ручка, годинник.

• Склади і запиши речення з одним зі слів з різним значенням.

Розвиток зв'язного мовлення.
Як ми говоримо.

Перевір себе.

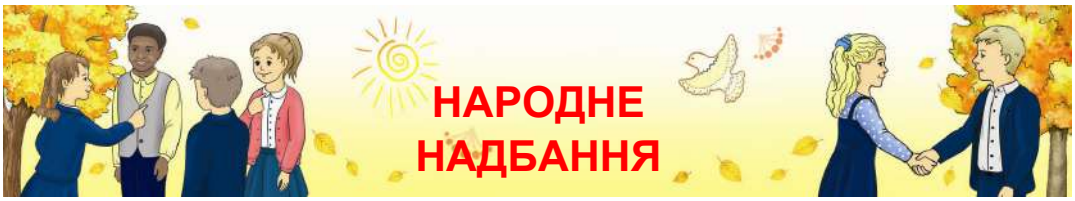

Лічилки

***

Я жмурюсь, заплющив очі,
Всі ховайтесь, хто де хоче!
Вмить розбіглась дітвора.
Йти шукать мені пора.
Більш не буду я чекати:
Раз, два, три — іду шукати.

***

Раз — метелик, два — жучок,
три — невтомний павучок,
а чотири — бабка спритна,
п'ять — то сонечко привітне,
шість — потішний світлячок,
сім — то джмелик-дивачок,
вісім — бджілка-трудівниця,
дев'ять — мушка-танцівниця,
десять — коник-стрибунець.
Тут лічилочці кінець!

- Для чого використовують лічилки?
- Які ще лічилки ти знаєш?
- Прочитай лічилку, яка тобі більше сподобалася.

* Яку лічилку тобі хочеться прочитати ще раз? Прочитай її.

** Розкажи, як можна проілюструвати другу лічилку. В яку пору року її доцільно використовувати?

*** Вивчи напам'ять одну із запропонованих лічилок, щоб потім разом з друзями грати в ігри. Спробуй скласти свою лічилку.

Лічилки
(продовження)

Мирилки

* * *

Подивися просто в очі,
Я сваритися не хочу.
Я образить не хотів,
Ненароком зачепив.
Просто в очі подивись
І зі мною подружись.

* * *

Ти — не ворог, я — не ворог,
Нам сваритись просто сором.
Помирились, помирились,
Щоб ніколи не сварились.

- Подумай, від якого слова утворилося слово ***мирилки***?
- В яких випадках можна застосувати мирилки?
- Прочитай із товаришем мирилки, використовуючи відповідні жести (на вибір).

* Прочитай мирилку, яка тобі більше до вподоби.
** Як ти миришся з друзями, якщо між вами сталося непорозуміння? Яка з мирилок допомагає тобі в цьому? Розкажи її.
*** Вивчи напам'ять мирилку, яка, на твою думку, відразу помирить людей.

Прислів’я і приказки

* * *

✓ Хто мови своєї цурається,
хай сам себе стидається.
✓ Будь господарем своєму слову.
✓ Гостре словечко коле сердечко.

* * *

✓ Ми з тобою, як риба з водою.
✓ Скажи мені, хто твій друг,
і я скажу тобі, хто ти.
✓ Що тобі не мило, другові не зич.

* * *

✓ Під лежачий камінь
вода не тече.
✓ Не одяг красить людину,
а добрі діла.
✓ Світ не без добрих людей.

- Які прислів’я чи приказки ти хочеш почути ще раз? Чому?
- Спробуй пояснити, який вислів є приказкою, а який — прислів’ям.
- Вибери прислів’я і приказку, які тобі хочеться вивчити напам’ять.

* Яке прислів’я тобі хочеться прочитати близьким?

** Пригадай, які приказки чи прислів’я ти вже знаєш. Поясни їх значення.

*** Яку назву можна дати кожній групі висловів? Про що вони?

Скоромовки

Пилип і Прокіп

Пилип і Прокіп
Сперечались сім діб,
Чи треба сардельки
Кидати в окріп.
Така суперечка в них —
До хрипоти.
За цей час сардельки
Поїли коти.

В альтанці

Зацінькала синиця —
Цікава витівниця:
— Це горобці в альтанці
Танцюють вранці танці.
Ой, гуць-гуці!
Штанці куці.
Куці штанці у горобців!

Грицько Бойко

- Яка зі скоромовок тобі запам’яталася?
- При читанні якої скоромовки тобі захотілося усміхнутися? Чому?
- Яка зі скоромовок викликала в тебе хвилювання? Чому?

* Яка скоромовка тобі видалася складнішою? Прочитай її повільно.

** Підготуйся прочитати скоромовку, яка тобі сподобалася більше, з наростаючим темпом.

*** Вивчи напам’ять цікавішу для тебе скоромовку.

Загадки

✓ Кавунчики дрібненькі,
Смугасті та кисленькі,
У колючки вбралися
І кущиком назвалися.
(сурАґ)

✓ На городі нога стоїть,
На нозі голова висить.
Куди сонце повертається,
Туди голова нахиляється.
(няСошкни)

✓ Ніде не купиш,
На вагах не зважиш,
Сам здобуваєш,
У комору складаєш.
(нанЗня)

✓ Вона любить всі тканини,
Сукні, светрики, гардини.
Вмить їх складочки знайде!
Розізлиться — пара йде.
(касраП)

✓ Сорок п’ят і сорок п’ят — скільки буде?
✓ Якщо машина їде, яке в неї колесо не крутиться?
✓ Що дістане зубами потилицю?
✓ В яку бочку не можна налити води?
✓ Якою косою не можна косити?
✓ Жили сто котів і один чоловік. Скільки було там ніг?
✓ Скільки фломастерів може увійти в пенал?

- Прочитай і відгадай загадки. При потребі скористайся підказками.
- Які із загадок потребували твоєї кмітливості? Чому?
- Яку загадку було розгадати найскладніше? Чому?

* Вивчи одну із поданих загадок. Загадай її своїм рідним.
** Пригадай ще інші відомі тобі загадки. Загадай їх друзям.
*** Склади свою цікаву загадку.

Веселинки

Страшний вовк

Малювала я картину,
На картині — вовка:
Лапи, хвостик, шию, спину,
Двоє вух, два ока.
Прибігає вовчик з лісу,
Припинив роботу.
— Намалюй, — прохає слізно, —
Два носи й два роти…
— А навіщо? — я спитала
Й почала сміятись.
— Бо нас в лісі перестали
Вже й зайці боятись.

Ласунець

— Скажи, навіщо ти, Іванку,
Повидла з'їв велику банку?
— Та я шукав, і, як на зло,
Ніде малої не було!

Ігор Січовик

Знайду

— Нащо калоші ти взуваєш?
— Я в них на вулицю піду!
— Але ж грязюки там немає...
— Нічого, я її знайду!

Грицько Бойко

Наввипередки

— Я не вірив, Таню, досі,
Що ти в мене боягузка,
Доки вчора не побачив,
Як втікала ти від гуски.
— Ви, напевне, тату, добре
Роздивитися не встигли...
З тою гускою учора
Ми наввипередки бігли!

Ігор Січовик

Пояснила

— Чого увесь урок ти, Лідо,
пасешся в зошиті сусіда?
— Перевіряю я Семена:
чи вірно він списав у мене?

Грицько Бойко

- Чи траплялися з тобою веселі історії? Розкажи їх друзям.
- Яку з веселинок ти хочеш прочитати ще раз?
- Яка з веселинок розповідає про твоїх однолітків?

* Яка історія для тебе видалася найкумеднішою? Навчися виразно читати цю веселинку.

** Усно проілюструй одну з улюблених твоїх веселинок.

*** Спробуй скласти власну смішну історію у віршованій формі.

Колискові пісні

Сонько-Дрімко

Пізня вже годинка,
Чом не спиш, дитинко?
Вже твоя матуся
Кличе Сонька-Дрімка.
Сонько-Дрімко носить
Всім, хто лиш попросить,
В кошику лозовім
Казочки чудові.
Принесе співанку,
Тиху колисанку.
Хто її послуха —
Спатиме до ранку.
Дитя маленьке,
Сонечко рідненьке,
Нічка прийшла —
Спатоньки пора.

Наталя Кулик

- Що таке колискова пісня? Яке її призначення?
- Які емоції викликають у тебе колискові пісні?

* Чим сподобалася тобі колискова пісня? Поясни, чому.

** Знайди у колисковій пісні пестливі слова.

*** В інтернеті знайди мелодію прочитаної колискової пісні. Вивчи її напам'ять.

Колисанка ночі
Наталя Гуркіна

Позакласне читання.
Народ скаже — як зав'яже.

Перевір себе.

РОЗПОДІЛ СЛІВ ЗА СМИСЛОВОЮ ОЗНАКОЮ

Слова, об’єднані смисловою ознакою

1. Прочитай слова. Спробуй згрупувати їх за допомогою зображень-підказок.

Олень, сукня, їжак, кущ, пальто, ноутбук, яструб, праска, футболка, телевізор.

- Запиши ці слова за зразком, поділи їх для переносу.

Зразок. Хліб, морозиво, вареники — це їжа.

- Склади і запиши речення з одним зі слів кожної групи.

2. Прочитай текст. Хто з хлопчиків був неуважним?

На уроці малювання діти малювали птахів. Остап намалював гуску, Борис — курку, а Володя — кота.

- Зміни текст так, щоб було зрозуміло, що хлопчики правильно виконали завдання. Запиши його.
- Які тварини згадуються в тексті?

3. Продовж групу слів за зразком. Познач у них наголошений склад.

Зразок. Птахи: гуска, курка, ...

Звірі: ... . Риби: ... . Комахи: ... .

4. Прочитай вірш. Яка частина доби змальована у ньому?

Світлячок

Спить метелик-біланець,
Спить зелений стрибунець.
Спить ромашка і кульбабка,
Під листком заснула жабка.
А маленький світлячок
Не лягає на бочок:
Він засвічує ліхтарик
І чита собі букварик.

Анатолій Камінчук

- Спиши вірш. Слова, які належать до тематичної групи тварин, підкресли жовтим кольором, а рослин — зеленим.

5. У кожному рядку вилучи зайве слово, а потім назви тематичну групу.

Пшениця, жито, ліс, пшоно — це ... .
Варення, пиріжки, бублики, печиво — це ... .
Ігри, пісні, танці, сон — ... .

- Постав наголос у кожному слові.
- Які слова асоціюються в тебе з казкою «Півник і двоє мишенят»? У казці знайди і спиши речення, в яких вони згадуються.

6. Згрупуй слова за вказаними ознаками: меблі, одяг, побутова техніка.

Сукня, телевізор, комп'ютер, диван, стілець, джемпер, холодильник, стіл, джинси.

7. Дай назву групам слів.

Чобітки, черевички, кросівки — це … .

Пенал, ручка, зошит — це … .

Метро, трамвай, автобус — це … .

8. Добери по три слова до тематичної групи слів.

Дерева — …, …, … .

Птахи — …, …, … .

Іграшки — …, …, … .

9. Склади речення з кожною парою слів.

Півники — птахи, півники — квіти.

Зайчик — сонячний, зайчик — тварина.

10. Попроси рідних продиктувати тобі останній абзац казки «Півник і двоє мишенят». Запиши. Самостійно перевір себе.

11. Прочитай прислів'я і приказки. Встав пропущені слова. При потребі скористайся довідкою.

- ✓ Гірко поробиш — солодко ... .
- ✓ Хочеш їсти калачі, не сиди на ... .
- ✓ Згаяного часу і конем не ... .
- ✓ Зробив діло — гуляй ... .
- ✓ Без роботи день роком ... .

Слова для довідки: стає, печі, з'їси, сміло, доженеш.

- Який вислів, на твою думку, найкраще говорить про цінність праці? Спиши його.

Доповнення груп слів, об’єднаних смисловою ознакою

1. Згрупуй слова, близькі за значенням, і запиши їх.

Буря, алфавіт, шторм, ураган, абетка, хурделиця, азбука.

- Якими ще словами ти можеш доповнити кожну групу?

2. Поміркуй, як потрібно продовжити речення.

Шевченко, Іваненко, Завірюха, Скрипаль — це … .

Анна, Тарас, Катерина, Богдан — це … .

Іванович, Андріївна, Петрівна, Григорович — це … .

- Запиши прізвище, ім’я та по батькові за зразком.

Зразок. Степаненко Ірина Василівна.

- Хто з цих людей тобі відомий? Як він прославив нашу Батьківщину на весь світ? Склади про нього речення.
- Чи відоме тобі походження твого прізвища? Поцікався у рідних або пошукай інформацію в інтернеті.

3. Прочитай вірш Надії Красоткіної «Тоді в світі гірко жити, як не працювати». Що спільного в ньому з казкою «Лінива дівчина» (С. 104)?

Тоді в світі гірко жити,
Як не працювати.
Нема чого їсти, пити
І що одягати.
Навіть схочеться напитись
У спеку водички,
Треба буде нахилитись
До струмка чи річки.
Бо, як кажуть добрі люди:
«Праця всіх годує!
Від роботи сила буде,
А от лінь — марнує».

- Випиши з вірша народну мудрість. Чи погоджуєшся ти з нею?
- Підкресли букви, які позначають два звуки.

4. Серед літер загубилися слова, віднайди їх. Поміркуй над значенням цих слів.

ч т б а ж а н н я м о з
м р і я н б г у є і ц н с
з о м с н а д і я ф у к й

- Зроби звуко-буквений аналіз кожного слова. Склади і запиши з ними речення.

5. Поміркуй, які слова мають декілька значень. При потребі можеш скористатися тлумачним словником.

Помідор, корінь, осінь, комп'ютер, зірка, батарея, собака, пальто, вікно, ручка.

- Випиши багатозначні слова, постав у них наголос і поділи для переносу.
- Зроби звуко-буквений аналіз слів: ***корінь***, ***комп'ютер***, ***батарея***. Склади і запиши речення з цими словами.

6. Вкажи слова, які мають одне значення.

Клен, літо, чай, сік, морозиво, зірка, лисички, стіна, листок, корінь.

7. Склади прислів'я, поясни їх значення.

У гостях добре,	а загубити його ще легше.
Легко щастя знайти,	не їстимеш пирогів.
Без трудів	а вдома краще.

- Який із висловів найкраще підходить до казки «Лисичка-суддя»? Спиши його. Підкресли букви, які позначають два звуки.

8. Спиши перший абзац казки «Лисичка-суддя» (С. 100). Підкресли слова, які переконали тебе, що котики були друзями.

9. У кожному рядку переставляй слова так, щоб утворилося речення. Запиши їх.

Були, собі, дід, баба, та.

Прийняли, жінку, вони, подорожню, переночувати.

У, винагороду, трьох, отримали, бажань, здійснення.

Дід, шматок, забажав, ковбаси, величезний, печеної.

Ковбаса, його, приросла, носа, до.

- Ти можеш пригадати назву казки за складеними тобою реченнями? Чим завершилася казка?

10. Прочитай вірш. Поміркуй, для чого людині потрібна мрія.

Якщо є мрія

Яке це щастя, як людина мріє,
Тоді у неї є мета в житті.
Є сподівання, прагнення, надія,
Якісь завдання радісні й прості.
Вона живе і хоче щось робити,
Спішить до мрії власної дійти.
Тоді їй цікавіше в світі жити,
І треба добрим справам лік вести...

Надія Красоткіна

- Запитай у друзів, про що вони мріють. Дай пораду, як швидше це здійснити.
- Спиши 1-й, 3-й, 5-й, 7-й рядки вірша. Чи передають записані речення головну думку вірша?
- Склади і запиши 1–2 речення про свої мрії.

Розвиток зв'язного мовлення.
Вчимося говорити правильно.

Перевір себе.

Лисичка-суддя

Двоє котиків веселих добули собі хитро-мудро грудочку сиру. Відбігли з ним подалі й почали радитися, як його краще поділити. Та ще й поділити так, щоб не було кривди ні тому, ні тому, — щоб якраз по правді рівнесенько розділити.

Один котик і каже:

— Давай поділимо отак, упоперек!

А другий каже:

— Ні, розділимо краще вздовж!

Отак і сперечаються. Коли це біжить лисичка. Побачила вона котиків, угледіла грудочку сиру, зупинилася та й питає:

— А що тут у вас таке? Про що сперечаєтеся?

— Так і так, — розказують котики, — ось не знаємо, як нам краще поділити грудочку сиру.

— Е, — каже лисичка, — це можна дуже добре зробити! Ось дайте, я вам поділю!

Котики й віддали їй грудочку сиру, щоб вона розділила. Лисичка переломила грудочку сиру надвоє, а далі й каже:

— Ні, оцей шматочок — більший, треба порівняти!

Та й над'їла один шматочок.

— А тепер, — каже, — оцей більший, треба його трішки підрівняти, щоб по правді було! Не можна ж, щоб котрому з вас кривда була!

І знов над'їла. Та так рівняла, рівняла, — то той шматочок над'їсть, то той, — поки стало два зовсім маленьких шматочки.

— Ну, — каже лисичка, — оце ж маєте тепер уже зовсім однаковісінькі шматочки, хоч і на важницю[1] покладіть!

— Ну, добре, — кажуть котики, — але ж ти багато нашого сиру з'їла! За що ти стільки нашого добра взяла?

— Як — за що?! — одказала лисичка. — А я ж вас поділила!

- Що викликало суперечку між котиками? Чому?
- Якою видалася лисичка? А котики?
- Які почуття викликав у тебе вчинок лисички?
- Яку пораду тобі хочеться дати котикам?

* Який епізод казки тобі сподобався найбільше? Розкажи його.

** Прочитай назву казки ще раз. Спробуй описати героїню. Перевір свої припущення, прочитавши казку. Чи такою постала лисичка в уяві художника?

*** Як відреагували котики на витівку лисички? Пофантазуй і придумай продовження казки.

Півник і двоє мишенят

[1] Важниця — те саме, що вага.

Чому гуси миються у воді, коти — на печі, а кури порпаються в поросі

Жив раз давним-давно чоловік, який мав кота, гусей та курочку. Як настало літо й сонце добре припекло, гуси зібралися воду шукати. Зустріли курочку.

— Куди йдете, гуси? — питає курочка.

— Шукаємо воду, — відповідають гуси.

— І я піду з вами, — каже курочка.

Дуже їй спекотно, що аж рот роззявила...

— Гаразд, пішли з нами.

Пішли вони разом. Зустріли кота.

— Куди йдете? — питає кіт.

— Шукаємо воду.

— І я з вами піду, добре?

— Добре.

Тільки-но побачили вони озеро, гуси знялися на крила й полетіли до води. Плавають, купаються, й так їм добре, що аж ґелґочуть.

Курочка й кіт стали на березі й дивляться. Сонце парить. Дуже хотіли би залізти у воду, та бояться...

Та ось побачили у воді таких, як вони, кота й курочку. «Коли вони не бояться, то чого би нам боятися?» І поскакали у воду. Але відразу почали тонути. Ледве-ледве вибралися на берег.

Кіт глянув на озеро, й так йому недобре вчинилося, що аж затрясся, втерся лапками та й каже:

— Не буду я більше такий дурний, щоб лізти у воду. Помиюся я й на печі.

А курочка собі:

— І я не полізу більше у воду. Ліпше попорпаюся в поросі.

Зібралися та й пішли додому. Курочка скочила в купу пороху, замахала крилами.

— О, це моя купіль! У сто разів ліпша, як вода!

А кіт шмигнув до хижі, скочив на піч, замурчав і почав лапками митися.

— Не проміняю я піч на озеро. На печі не треба плавати.

І від того часу гуси купаються у воді, коти — на печі, а кури порпаються в поросі.

А хто не вірить, нехай перевірить!

- Як ти вважаєш, у назві казки розкриваються причини поведінки героїв казки?
- Хто з героїв казки почував себе добре у воді?
- Що спонукало курочку й кота скочити у воду?
- Чим завершилася подорож героїв казки до озера?

* Поміркуй, чому не всім тваринам комфортно бути у воді. Прочитай частину казки, яка тебе найбільше схвилювала.

** Розіграй казку з однокласниками. Передай емоції героїв та характерну поведінку за допомогою міміки та жестів.

*** Уяви, як гуска сидить на печі, курка плаває в озері, а кіт лежить у купі пороху. Пофантазуй і розкажи, яким би було їхнє життя.

Лінива дівчина

Жив собі заможний чоловік, у якого була велика сім'я. Дев'ятеро його синів виросли слухняними та працьовитими, наймолодша ж донька — ледачою та пустотливою. Не пряла, не мила, не шила. Тільки перед дзеркалом сиділа. Батько інколи свариться на неї, а мати захищає:

— Не кричи на доню, вона ж у нас така маленька! Іще встигне наробитися!

Так минали роки, а дівчина не ставала до роботи. Одного разу прийшли до їхньої оселі з сусіднього села сватати доньку. Зраділи чоловік із жінкою, що їхню дитину заберуть гарні люди, може, і працювати навчать.

Так почала жити дівчина в новій родині.

Якось уранці всі повставали та взялися до роботи. Молодиця лінується, та ніхто на неї за це не свариться.

Опівдні зібралася родина за столом. Батько питає, хто що робив. Мати поралася в хаті, син — надворі, діти грядки пололи.

— А ти, невісточко, чим займалася? — питає старий.

— У мене немає звички працювати, — відповідає дівчина, — та й не вмію нічого.

— Коли нічого не робила, то і їсти не заслужила.

Усі смачно пообідали, а невістка цілий день голодна ходила. Наступного дня молодичка встала рано, бо голод спати не давав. Свекруха готувала сніданок і невістку не просила допомагати. А та сама взяла відро та принесла води з криниці. Під обід господар знову питає, хто чим займався. Всі розповіли, а мати й каже:

— Наша невістка сьогодні води принесла.

— Добре, — говорить старий, — дайте їй за це горнятко води.

Випила бідолаха воду, поплакала, а сама думає: «Якщо й далі нічого не робитиму, схудну та знесилюся».

Наступного ранку прокинулася дівчина до сходу сонця та й почала поратися по господарству: сніданок приготувала, в хаті по-прибирала, корів подоїла, білизну попрала. Через тиждень завітали в гості батьки молодиці. Заходять, дивляться й не впізнають доньку — така працьовита стала.

— Я тепер, тату, більше ніколи лінуватися не буду, — мовила дівчина, — бо голод страшніший за будь-яку роботу.

- Поміркуй, чому казка названа «Лінива дівчина».
- Що спонукало дівчину змінити своє ставлення до роботи?
- Кому має завдячувати невістка за позитивні зміни в своїй поведінці? Чому?
- Який висновок зробила дівчина для себе?

* Прочитай речення з казки, де з дівчиною вчинили так, як сказано у прислів'ї: ***Вчи лінивого не молотом, а голодом***.

** Підготуй розповідь казки. Зверни увагу, якою дівчина була спочатку, а якою стала в кінці казки.

*** Досліди, як по-різному називають у казці дівчину. Придумай продовження історії про ліниву дівчину. Як змінилося її життя?

Три бажання

Були собі дід та баба, та такі бідні, що й годі. Ні з'їсти, ні пити — завжди голодні й холодні, працювати вже не могли, бо старі дуже були. Сиділи та сумували, та у віконце позирали, що їм людська ласка принесе. Бо люди на селі були різні: добрі й не дуже, а то й зовсім злі, бо у всіх доля була своя. Хто в ярмі, той плакав, а хто пан, то радів.

Та ось одного разу напросилася якась подорожня жінка до них ночувати. Вони її впустили, чим змогли, нагодували, добрим словом привітали, спати поклали. А вранці вона їм подякувала за хліб-сіль, а тоді й каже, що виконає три їх бажання.

Сіли старі за столом та й думають, що б їм таке загадати, щоб їхнє життя кращим стало. І поки баба думала-гадала, дід, дуже голодний був, сказав:

— Перш за все хочу печеної ковбаси величезний шматок!

Дивляться, аж ось із-за комина величеньке кільце ковбаси спускається, та таке рум'яне, запашне. Баба глянула і позеленіла від злості на таке мізерне дідове бажання. У неї вже на язиці вертілося інше: щоб молодість повернулася, щоб багатими стати, а тут… Не могла бабина душа таке стерпіти.

— А бодай же тобі, йолопе, та ковбаса та й до носа приросла! — залементувала баба, запалившись праведним гнівом на дідову необачність.

І ковбаса враз приросла до дідового носа, ніби там і була. Обоє, це побачивши, заніміли. Сидять та й плачуть, не знають, що ж робити.

— Ще тільки одне бажання маємо, — каже дід крізь сльози, — будемо вже разом загадувати.

— Ну так хай же та ковбаса та від носа відпаде! — сказали, але продовжити не вспіли, бо ковбасу як язиком злизало. А вони, хоч ніколи до цього не сварилися, почали лаятись та докоряти одне одному.

А люди з того часу, чуючи вічну сварку з їхньої хати, обходять її десятою дорогою, бо кому ж охота зі сваркою жити.

- Поміркуй, чому казка називається «Три бажання».
- У які часи відбувалася подія, описана в казці? Чому ти так думаєш?
- Чому дід і баба почали сваритися та докоряти одне одному?
- Які б, на твою думку, могли бути бажання діда і баби, щоб їхнє життя стало кращим?

* Чого для щастя не вистачало дідові і бабі? Спробуй пояснити їхні мрії.

** Намалюй словами ілюстрацію до казки і розкажи її зміст. Порівняй її з малюнком на сторінці книжки.

*** Пофантазуй, які б ще бажання могли висловити дід і баба, крім ковбаси і молодості. Розкажи казку на свій лад.

Позакласне читання.
Усміхнімося, звеселімося.

Перевір себе.

ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИЧНОГО БАГАТСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У МОВЛЕННІ

Оформлення діалогу на письмі

1. Прочитай тексти. Порівняй їх.

1) Вовк запитав лисицю, чи вполювала вона когось сьогодні. Лисиця відповіла, що день був невдалим.

2) — Лисичко-сестричко, ти вполювала когось сьогодні? — запитав вовчик-братик.

— Ні, вовчику, сьогодні день був невдалим, — відповіла лисичка.

• Що видалося тобі незвичним?

Діалог — розмова між двома або більше учасниками мовлення.

2. Склади діалог про ранкову зустріч з другом. Зверни увагу, як треба записувати діалог.

— Доброго ранку!

— Привіт!

— Радий/рада зустріти тебе.

— Я теж радий/рада тебе бачити!

— ...

— ...

3. Прочитай діалог, спиши його, вставивши пропущені слова. З якої це казки?

— А хто-хто в цій ... живе?

— Мишка-... , жабка-... , зайчик-... , лисичка-... , вовчик-... та кабан-... . А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-... . Пустіть і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку!

Уліз і ... , — семеро стало.

- Спиши перші три репліки.

4. Прочитай речення. Встанови послідовність подій у казці «Верблюд-суддя». Запиши утворений текст.

Коли це йде верблюд.

Надумали якось вовк і лисиця піти на полювання.

Почав вовк ділити хліб.

Взяв верблюд хліб собі в рот і почав спокійно жувати.

От ідуть вони шляхом, аж бачать: лежить мішок з хлібом.

- Поміркуй, який діалог відбувся між вовком і лисицею. Запиши дві репліки.
- Пригадай, про що розмовляли герої казки.

5. Розглянь малюнки. Про що можуть розмовляти ці тварини? Розіграй один із діалогів.

6. Уяви, що тобі потрібно взяти книжку в бібліотеці. Допиши діалог.

— Добрий день!
— ... ... !
— Дайте мені, будь ласка, казку « ... ».
— Як тебе звати? В якому класі вчишся?
— Мене звати ... ... , навчаюся у ... класі.
— Захопливого тобі читання!
— Дякую за допомогу! До побачення!
— ... ... !

7. Встанови порядок слів у реченнях. Запиши їх.

Якось, курочка, житнє, знайшла, зернятко.
Мірошник, на, змолов, борошно, його.
Півник, замісив, тісто, хліб, на.
Мишка, розпалити, курочці, в, допомогла, печі.

- Поділи слова ***курочка***, ***півник*** і ***мишка*** для переносу.
- Пригадай, який діалог відбувся між героями казки.

8. Розглянь малюнки. Що спільного між ними?

- Склади і запиши речення, в яких розкрите кожне значення цього слова.

9. Закінчи речення, користуючись словами для довідки. Поясни їх значення.

Всяка пташка свої ... має.

Ранні пташки росу п’ють, а пізні ... ллють.

Воля пташці краща від золотої ... .

Слова для довідки: слізки, клітки, пісні.

- Зроби звуко-буквений аналіз слів: ***п’ють***, ***ллють***, ***свої***.
- Спробуй за змістом одного з речень скласти діалог із двох-трьох реплік.

10. Прочитай вірш. Про що варто пам’ятати кожній людині?

Запам’ятай

Хто людям всім добра бажає,
Той і собі добро те має.
Як до людей з добром ідеш,
Ще й світло у душі несеш,
Тебе всі будуть поважати
І завжди радо величати.
А як людей не поважаєш,
Поганим словом друзів лаєш,
То на добро не сподівайся
І з висновками ти не гайся.

Надія Красоткіна

- Спиши перше речення. Поясни, як ти розумієш його зміст.
- За змістом вірша склади і запиши діалог із двох-трьох реплік.

Використання лексичного багатства української мови у мовленні

1. Прочитай діалог.

— Дідусю, давайте купимо той великий велосипед!

— Я б, онучку, з радістю, але він ***нам не по кишені***.

— То нічого, ми його в руках понесемо.

- Чи правильно хлопчик зрозумів відповідь дідуся? Чому?
- Заміни виділене словосполучення іншими словами, щоб вони відповідали змісту розмови.

Фразеологізм — стійке словосполучення, у якому слова виявляють своє значення тільки зв'язано: *ловити ґави* (*бути неуважним*), *зарубати на носі* (*запам'ятати*).

2. Прочитай словосполучення в першому і слова в другому стовпчиках. У якому з них записані фразеологізми?

Як кіт наплакав	забути
Бити байдики	тікати
Викинути з голови	мало
Умиватися слізьми	плакати
Накивати п'ятами	лінуватися

- Добери до кожного фразеологізму пояснення. Запиши їх парами.
- Який вислів тобі сподобався найбільше? Склади з ним речення.

3. Прочитай висловлювання. Заміни їх фразеологізмами. Скористайся словами для довідки.

✓ Людина, яка говорить пишномовно, красиво.

✓ Жартівлива назва людини, яка має різнобічні знання.

✓ Надавати допомогу кому-небудь.

Слова для довідки. Заливається соловейком. Ходяча енциклопедія. Брати на буксир.

- Склади і запиши речення з одним із фразеологізмів (на вибір).

4. Прочитай веселинку. Чи є вона діалогом? Чому?

— Донечко, давай покажемо, як ми вивчили місяці року. Ну ж: сі…

— Чень!

— Лю…

— Тий!

— Ну, а далі спробуй сама!

— Зень, тень, вень, вень, пень, пень, сень, тень, пад, день!

- Запиши назви місяців. Склади і запиши речення з назвою місяця, який для тебе є особливим.
- Поміркуй, у які місяці в нашій місцевості можна тремтіти від холоду. Який із фразеологізмів можна вживати у цьому випадку: ***заговорювати зуби; точити зуби; цокати зубами; проїсти зуби?***

5. Замість виділених слів вибери з довідки відповідний фразеологізм.

Миші, коти і собаки між собою ***посварилися***.

Мишенята ***запам'ятали*** урок півника.

Діти ***радіють*** від сюрпризів.

Слова для довідки: на сьомому небі, зарубали на носі, розбили глека.

- Який фразеологізм тобі сподобався найбільше? Склади і запиши з ним речення.

6. Хто спік млинця з казки «Пухкенький млинець»? Як його готували?

- Спиши ту частину казки, в якій йдеться про приготування млинця. Підкресли слова, які не можна переносити з рядка в рядок.
- Пригадай, чи містить казка фразеологізми.

7. Прочитай текст.

Тимко бив байдики. Цілими днями шукав розваг, а коли зустрічав знайомих хлопчиків, то починав розповідати смішні історії. Він був гострим на язик, але умів зробити з мухи слона. Друзі слухали і мовчали. Проте одного разу не витримали. Тільки Тимко закінчив розповідь, засипали його запитаннями, а потім дали прикурити і підняли на сміх. Це взяло хлопця за живе. З того часу він став серйознішим і стриманим.

- Поміркуй, чи є в тексті фразеологізми. Випиши їх. Поясни значення фразеологізмів.
- Досліди, чи звучатиме текст по-іншому, якщо фразеологізми замінити іншими висловлюваннями.

Розвиток зв'язного мовлення.
Вчимося бути красномовними.

Перевір себе.

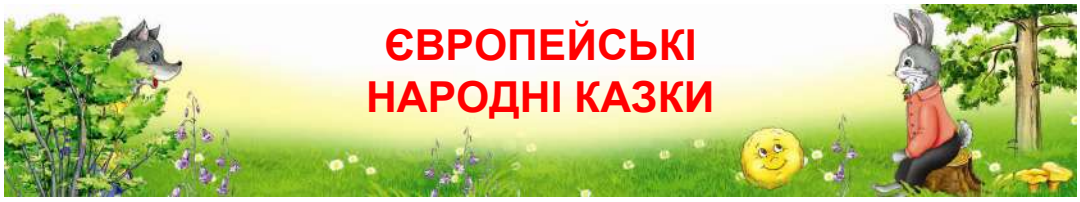

Верблюд-суддя

Болгарська казка

Надумали якось вовк і лисиця податися разом у гори на полювання.

Ходили, блукали по горах і долинах, та ніде нічого не вполювали. Тоді спустилися вони з гір і пішли полями. От ідуть вони шляхом, аж бачать: лежить мішок з хлібом. Вовк зразу кинувся їсти, та лисиця вирвала хліб у нього з рота.

— Чого це ти, кумо-лиско, у мене хліб забираєш? — питається вовк.

— Хіба ж я забираю? — дивується лисиця. — Ми з тобою друзі, то маємо все порівну ділити.

Почав вовк ділити хліб. Відламав для лисиці малесенький шматочок, а решту собі взяв.

Розсердилася дуже лисиця й відкинула той шматочок, що вовк перед нею поклав.

— Вовчику-братику, чого це ти так мало мені дав?

Вовк теж розсердився, а лисиця почала кричати, і вже вони ніяк не могли дійти згоди. Коли це йде верблюд. Підходить до них та й каже:

— Гей, стійте, чого це ви завелися?

Розповіла лисиця все, як було: як вони йшли, як надибали мішок з хлібом і як вовк почав цей хліб нечесно ділити і дав лисиці маленький шматочок, а собі залишив решту.

— Я допоможу вам розділити хліб порівну, — сказав верблюд. — Тільки ви й мені дасте шматок.

Та лисиця схопила хліб і сама почала ділити. Але й вона не поділила порівну.

— Ні ти, вовче, ні ти, лисичко, не можете ділити справедливо, — знову каже верблюд. — Ось я підкину хліб догори, і що впаде на землю — то кожен і хапайте.

Взяв верблюд хліб собі в рот, підняв догори голову, випростав свою довгу шию і почав спокійно жувати. А вовк і лисиця дістали облизня.

Отакий був суддя з верблюда.

- Назви головних героїв казки. Якими ти їх собі уявляєш?
- Яка українська народна казка тобі пригадалася? Яка з казок тобі подобається більше? Назви спільне і відмінне в обох казках.
- Поміркуй, хто з героїв казки проявив жадібність і нечесність. Чому?
- Як би ти вчинив/вчинила на місці героїв казки?

* Обери частину казки, яку тобі хочеться прочитати ще раз. Прочитай.

** Підготуйся і прочитай казку в особах.

*** Поясни, як ти розумієш вислів ***дістати облизня***. Пофантазуй і спробуй уявити верблюда справедливим суддею. Як можуть розвиватися події в такому випадку? Зміни казку на свій лад.

Курочка, мишка та півник
Угорська казка

Чому миші, коти й собаки між собою не мирять

Чеська казка

За давніх часів привчали люди всяких тварин, щоб стали свійськими і допомагали в роботі. Пес споконвіку був вірний своєму господареві, чесно йому служив, і через це отримали собаки від людини грамоту, писану на овечій шкурі, що вони одні мають право супроводжувати своїх хазяїв у дорозі, служити їм, як уміють, і стерегти їхню хату і двір.

Собаки тією грамотою страшенно пишалися, а коти хтозна-як заздрили їм. От одного разу зійшлися коти на раду і змовилися поцупити грамоту. Як вирішили, так і зробили. Дочекалися вони слушної хвилини, коли пес, що стеріг грамоту, побіг недалечко, викрали її та й затягли в комору поміж старе начиння[1]. Там натрапила на грамоту голодна миша, котра шукала собі чогось

[1] Начиння — господарські речі, які використовувалися у побуті (посуд, знаряддя праці…).

попоїсти. Вона одразу ж гукнула своїх сестер і похвалилася, що знайшла таку коштовну річ.

Скликали миші раду і почали думати, що їм зробити, аби та грамота залишилася в них. Довго не могли вирішити, аж ось каже найстаріша миша:

— Здається мені, сестри, що найкраще буде, коли ми грамоту з'їмо! Тоді вже ніхто її в нас не забере!

Ці слова припали всім до серця. Розірвала мишва овечу шкуру на клапті, почала бенкетувати і з'їла дорогоцінну грамоту, так що й на макове зерно не лишилося.

За якийсь час зійшлися собаки й собі на раду і вирішили поглянути на свою грамоту. Пес-охоронець мусив вийти наперед і з соромом признатися, що коти вкрали її в нього. Тоді собаки кинулися до котів, щоб ті вмить віддали грамоту. Пішли всі разом до комори, але так і не знайшли нічого.

Зрештою, спало одному старому котові на думку, що до комори влізли миші, і тоді коти наказали мишам признатися, де вони поділи собачу грамоту. Тільки ж миші вже ніяк не могли грамоти повернути, бо давно з'їли її.

Отак і зародилася між ними велика ворожнеча, яка триває і досі. Собаки на котів гавкають і женуться за ними, де тільки побачать, а коти кидаються на мишей і нищать їх.

- Якої ти думки про стосунки між собаками, котами й мишами? Чому виникла ворожнеча?

- Як ти вважаєш, чому собаки пишалися грамотою?
- Що спонукало котів поцупити грамоту?
- Яке рішення прийняли миші щодо грамоти? Чому?

* Чи можеш ти дати відповідь на запитання у заголовку? Розкажи про це.

** Як ти вважаєш, потрібно героям казки помиритися? Пригадай мирилку або розгорни підручник на с. 87 і прочитай, яку з них ти запропонуєш героям казки.

*** Досліди, якої частини казки стосується малюнок. Прочитай цей уривок казки. Чим ти можеш доповнити зміст малюнка?

Сорочаче гніздо

Англійська казка

Пухкенький млинець

Німецька казка

Жили-поживали три бабусі. Якось їм дуже захотілося поласувати пухкеньким млинцем. Отож вирішили спекти. Одна бабуся принесла яйце, друга — молоко, а третя — борошно й олію. Господині швиденько замісили тісто й поставили в розжарену пічку. Коли млинець став пухкеньким і рум'яним, то він несподівано потягнувся на пательні[1], звісився через край і — втік! Бабусі від подиву аж оторопіли.

Швидко-швидко вузенькою стежиною млинець покотився до лісу. Коли це назустріч — зайчик.

— Гей! Пухкенький, ану, стій! — крикнув вухань. — Зараз тебе з'їм!

[1] Пательня — сковорідка.

— Я від трьох бабусь утік, — усміхнувся рум'яний. — То невже від зайчика-побігайчика не наважуся?

І помчав далі. Не встиг далеко відкотитися, аж назустріч — вовк:

— Гей! Пухкенький, зачекай! Зараз тобою пообідаю!

— Я від трьох бабусь утік і від побігайчика! — весело крутнувся навколо сіроманця мандрівник. — То невже вовка-зубаня злякаюся?

І покотився. Аж ось на стежині коза мекає:

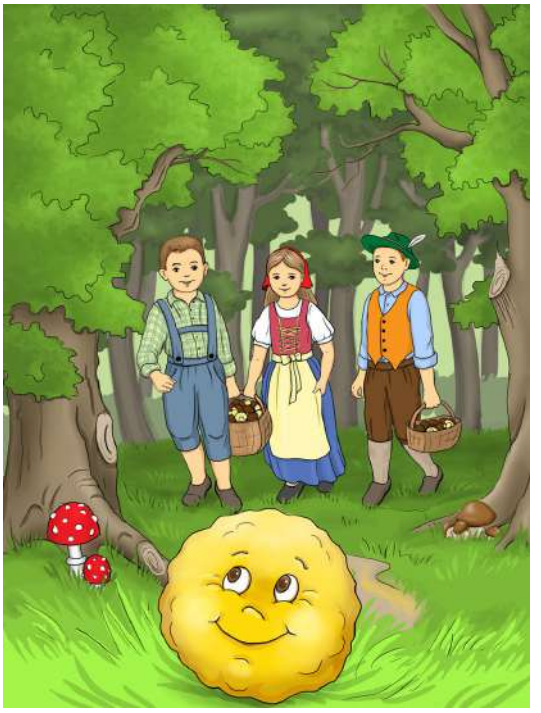

— Гей! Пухкенький, ану, стій! Хочу скуштувати тебе!

— Я від трьох бабусь утік, і від побігайчика, і від зубаня! — сміється-заливається рум'яний. — Невже від кози-дерези не сховаюся?

І, перестрибуючи пеньочки та горбочки, покотився далі. Раптом на дорогу вибіг кінь.

— Гей! Пухкенький, зупинися! — заіржав гривастий. — Зараз тебе з'їм!

— Я від трьох бабусь утік, і від побігайчика, і від зубаня, і від дерези! Невже від коня-топтуна не наважуся?

І покотився далі. Аж назустріч дикий кабан мчить і вищить:

— Ані руш із місця, пухкенький! Хочу тобою поласувати!

— Я від трьох бабусь утік, і від побігайчика, і від зубаня, і від дерези, і від топтуна! — сміється веселун. — Невже від вепра-хрюкана не наважуся?

І помчав далі. Котиться мандрівник, навколо озирається. Аж назустріч — троє дітей. Бідолашні цілий день гриби збирали, потомилися та зголодніли.

— Млинчику, зачекай, будь ласка! У нас за цілий день крихти в роті не було!

І тоді пухкенький заскочив дітям у кошик і дозволив себе з'їсти.

- Яку українську народну казку нагадав тобі прочитаний твір?
- Якою, на твою думку, є поведінка млинця? Чому?
- Як повів себе млинець при зустрічі з дітьми?
- Як ти думаєш, що спонукало млинця змінити свою поведінку?

* Встанови послідовність зустрічей млинчика із тваринами. Чим відрізняється ця казка від «Колобка»?

** Підготуйся до інсценізації казки. Продумай інтонацію і жести свого героя. Інсценізуй казку з друзями.

*** Підготуйся стисло переказати казку.

Позакласне читання.
Чарівний світ казок.

Перевір себе.

Слова, які означають назви предметів (іменники)

1. Розглянь малюнки. Дай відповідь на запитання.

Що це?

- Запиши назви предметів за зразком.

Зразок.

(Що?) Зошит, … .

- Чи всі предмети відносяться до навчального приладдя? Чому ти так вважаєш?

2. Розглянь малюнки. Хто зображений на них?

Хто це?

• Запиши назви людей і тварин за зразком.

Зразок.

(Хто?) Учителька, … .

Слова-назви неістот відповідають на питання *що?*

Слова-назви істот відповідають на питання *хто?*

3. Прочитай слова. До кожного з них усно став питання *хто?* або *що?*.

Бібліотека, бібліотекар, село, селянка, пекарня, пекар, кухня, кухар, банк, банкір, школа, школярка.

• Випиши слова за зразком.

Зразок. (Хто?) Бібліотекар, … .

(Що?) Бібліотека, … .

4. Прочитай перші три речення вірша Надії Красоткіної «Сніжний привіт» (С. 135).

• Назви́ слова, які відповідають на питання ***що?***.

• До слів ***прислала***, ***накрила*** добери слова, близькі за значенням.

5. Розглянь малюнок.

- Дай відповіді на запитання. Усно склади розповідь.

✓ Де відбувається подія, зображена на малюнку?
✓ Що вирішили приготувати дорослі і діти?
✓ Чим займаються дорослі? А діти?
✓ Хто смакуватиме обідом?

- Ще раз розглянь малюнок. Назви слова, які відповідають на питання ***хто? що?***.
- З одним зі слів склади і запиши речення (на вибір).

6. Прочитай слова.

Первосніг, поля, луки, сад, красень, береза, сосна, трави, вечір, шибки, сніг, птах, птиця.

- Пригадай, з якого вірша виписані слова. Постав до них питання.
- Випиши слова, які містять букви, що позначають м'які приголосні звуки. На які питання вони відповідають?

7. Прочитай текст.

Художник вирішив намалювати ліс. Він узяв пензля і намалював дерева, кущі, траву і квіти. Не забув майстер і про гриби, метеликів, бджіл, жуків, птахів, звірів…

Усе разом — це і є справжній ліс.

• Випиши спочатку слова, які відповідають на питання ***хто?***, а потім — слова, які відповідають на питання ***що?***.

8. Розглянь малюнок. Дай повну відповідь на запитання. Скористайся словами для довідки.

вилетить зі шпаківні?

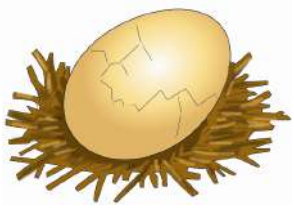

вилікує звірів? ← **Хто** → *вилупиться з яйця?*

допоміг витягнути ріпку?

Слова для довідки: мишка, курчатко, шпак, ветеринар.

• Запиши одну відповідь (на вибір).

9. Прочитай перший абзац оповідання Віри Паронової «Прихід зими» (С. 137).

- Випиши слова, які відповідають на питання ***що?***.
- Усно склади два речення з виписаними словами (на вибір).

10. Доповни речення словами, упізнавши предмет за його діями.

Літає, дзижчить, кусає, … .

Лежить, нявчить, кусає, … .

Ходить, літає, клює, … .

- На які питання відповідають доповнені слова?
- Запиши одне речення (на вибір).

Слова, які відповідають на питання хто? або що?, є назвами предметів. Це іменники.

Хто? **Дівчинка, хлопчик, людина…**

Що? **Дім, школа, сад…**

11. Добери за змістом потрібні слова і запиши речення за зразком. Скористайся словами для довідки.

Рибалка, кухар, листоноша.

Зразок. Будівельник будує дім.

Слова для довідки: розносить листи і часописи; варить обід; ловить рибу.

- Підкресли слова, які відповідають на питання ***хто?***.

Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

1. Прочитай текст.

Сашко та Надійка — другокласники. Вони мають багато друзів. Василько, Марічка, Софійка і Миколка — друзі Сашка. Данилко, Яринка, Тетянка, Павлусь — друзі Надійки. Діти завжди допомагають один одному. За це їх поважають однокласники.

- Прочитай спочатку імена хлопчиків, а потім — дівчаток.
- Поясни вживання великої букви в словах.

2. Доповни речення словами, які пишуться з великої букви.

Мене звати … . А коли я був маленьким, мене звали … . Прізвище моє … .

У мене є багато друзів. Це … .

- Поясни, чому слова написані з великої букви.

Імена, по батькові та прізвища людей пишуть з великої букви.

3. Прочитай, доповнивши речення словами, які пишуть з великої букви.

Мені подобається ім’я … . Моя бабуся називає мене ласкаво … . Коли я виросту, то до мого імені будуть додавати ще й по батькові. Тоді до мене будуть звертатися так: … .

• Спиши перших два речення.
• Поясни, чому слова-назви імен написані з великої букви.

4. Прочитай імена дітей та їх батьків.

Ім'я дитини	**Ім'я батька**
Сергійко	Іван
Катруся	Павло
Юрасик	Данило
Іринка	Степан

• Запиши ім'я і по батькові дітей, коли вони стануть дорослими.
• Поясни правопис великої букви.

5. Прочитай імена та прізвища письменників.

Оксана Кротюк, Іван Андрусяк, Зірка Мензатюк, Іван Малкович, Сергій Пантюк, Дмитро Кузьменко, Марина Павленко, Ліна Костенко.

• Кого з названих письменників ти знаєш? Розпитай у вчителя, рідних, друзів, які твори цих авторів вони рекомендують тобі прочитати.
• Запиши відомі тобі імена та прізвища.

6. Поміркуй, від яких слів утворилися прізвища: *Колесник*, *Тесленко*, *Писарчук*, *Малярчук*, *Дерев'янко*, *Столяренко*.

• Чи є в тебе однокласники з такими прізвищами?
• Запиши два прізвища, додаючи ім'я та по батькові (на вибір).

7. Утвори прізвища від іменників *верба*, *груша*, *токар*, *слюсар*.

• Запиши утворені прізвища, додаючи ім'я та по батькові.

8. Прочитай прізвища.

Пасічник, Рибальченко, Нестерук, Лісниченко, Коваленко, Сторожук, Кравченко, Смоляр, Панасюк, Сердюк.

• Випиши прізвища, які утворилися від назв професій.

9. Прочитай слова, в яких заховані імена.

Романтика, тополя, кавалерія, весілля, розлука.

• Запиши «приховані» імена.

10. Прочитай текст Ігоря Січовика «Восьме ім'я».

Я вирішив привітати своїх двоюрідних братиків та сестричок з черговим святом. Сів за стіл і підписав листівки **Я**ні, **Р**оманкові, **О**ксанці, **С**ергійкові, **Л**есі, **А**ндрійкові, **В**італієві.

І ось виявилося, що одна з восьми листівок залишилася незаповненою. Як не прикро, але я забув ім'я одного з моїх братиків. Уважно переглянув імена родичів і зауважив, що його ім'я приховане саме поміж їхніх імен.

Спробуй і ти прочитати ім'я мого брата.

• Запиши ім'я брата хлопчика.

• Уяви, що він — твій рідний братик. Допиши по батькові й прізвище. Що цікавого ти йому розповіси?

Велика буква у кличках тварин

1. Розглянь малюнки.

- Добери клички тварин. Скористайся словами для довідки.

Слова для довідки: Орлик, Зірка, Топотун, Мурко.

- Поміркуй, чому тваринам дали такі клички.
- У тебе є тварини? Які в них клички? Хто з членів родини їх придумав?

2. Прочитай текст «Коза».

У кози Плямки смирний[1] характер. Пасеться, мовчки на песика Кульку і котика Пушка іноді поглядає. Свою господиню Василину виглядає. Знає, що та

[1] Смирний — спокійний, не норовливий, не злий.

напоїть водою, шматком хліба пригостить. За це Плямка подякує: долоні господині лизне. А Кульці та Пушкові дістанеться від кози молочко. А молоко Плямки смачне, мабуть, ще смачніше за коров'яче.

- Про яких тварин йдеться в тексті?
- Випиши назви тварин та їх клички.

Клички тварин пишуть з великої букви.

3. Прочитай. Назви́ клички тварин.

Собаки Лайка, Білка, Стрілка, Чорнушка, Сніжинка — перші мандрівники космосу.

Діти доглядали лошат Вогника і Тумана.

- Поясни правопис великої букви.

4. Розглянь малюнок. Пригадай, герої якої казки зображені на ньому.

- Запиши назви тварин та їх клички.

5. Розглянь малюнки героїв мультфільмів. Пригадай їх клички.

- Запиши назви героїв та їх клички. Пам’ятай, з якої букви пишуться клички.
- За одним із малюнків перекажи цей мультфільм (на вибір).

6. Прочитай текст.

Петрикові й Максимкові подарували цуценят. Петрик назвав своє цуценя Пушок. Максимко дав своєму цуценяті кличку Дружок. Петрик пестив Пушка. Максимко був з Дружком суворим. Пушок виріс добрим собакою. А Дружок так нічого не навчився.

- У тебе є чотирилапий друг? Яка в нього кличка? Як ти поводишся з ним?
- Випиши з тексту два речення, в яких є клички тварин (на вибір).

7. Розглянь малюнок.

- Дай клички тваринам. Уяви собі, що це герої казки «Мультиплікатори». Поміркуй, який мультфільм вирішили створити герої. Про що він? Хто з героїв що буде «малювати»?

Скористайся довідкою.

Слова для довідки: пудель Граф, доберман Франт, такса Симар, кіт Міус, мишка Шкряботунка, кішка Рава, кістка, сметана, фарби, пензлі, олівці.

• Запиши два речення. Підкресли клички тварин.

8. Утвори від іменників клички тварин.

Сніг — …, пух — …, булька — …, шум — …, ріг — …, роса — ….

• Запиши назви тварин та їх клички.

9. Дай клички свійським тваринам.

• Запиши назви і клички свійських тварин.

• Підкресли назву тварини, яка відповідає схемі .

10. Прочитай і спиши. Добери клички тварин. Скористайся словами для довідки.

На арені цирку виступали ведмідь …, слон …, лев …, лиска …, котик … .

Вистава глядачам сподобалася.

Слова для довідки: Медок, Піон, Маркіз, Рудка, Смугастик.

Розвиток зв'язного мовлення.

Іскринки з казкової скриньки.

Перевір себе.

НЕЗВИЧАЙНА ЗВИЧАЙНА ЗИМА

Сніжний привіт

Вже й зима підійшла, засніжила.
З першим снігом прислала привіт.
Простирадлами землю накрила,
Побіливши навколишній світ.
По-зимовому тихо так стало,
Як в чарівному, дивному сні.
І хоч снігу в довкіллі ще мало,
Та все схоже на казку мені.
Бо квіток у садочку немає,
Помінялись усі кольори.
А земля спокійненько дрімає
І сніжинки злітають згори.

Надія Красоткіна

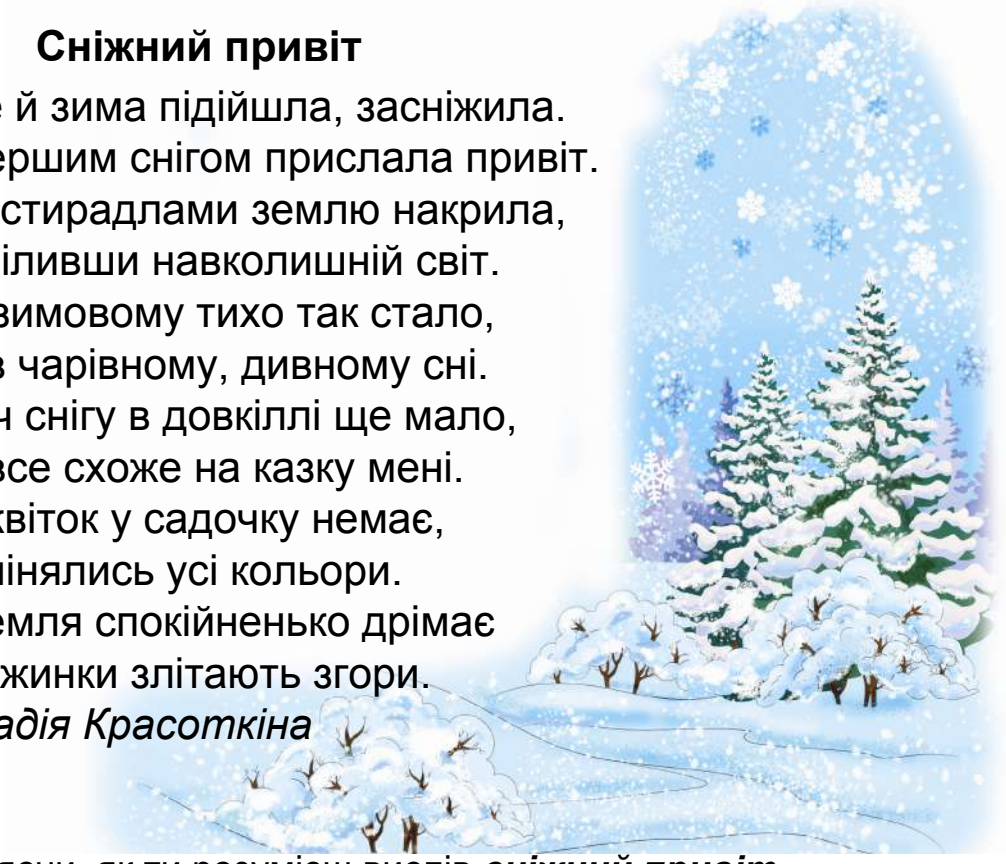

- Поясни, як ти розумієш вислів ***сніжний привіт***.
- Як ти вважаєш, чи подобається авторці зимова пора? А тобі?
- Які зміни відбулися в природі з приходом зими?

* Прочитай у вірші рядки, які сподобалися тобі найбільше. Поміркуй, чи можна їх передати малюнком.

** Поміркуй, яку казкову картину уявляла авторка, пишучи вірш. Прочитай, як вона розповіла про це у вірші. Порівняй уявлювану авторкою картину з малюнком до вірша.

*** Досліди, якими словами авторка описує зиму як живу істоту. Прочитай їх. Поясни вислів: ***«Земля спокійненько дрімає»***.

Якого кольору сніг

Білий-білий первосніг на поля й на луки ліг.
А в садку глибокий, красень синьоокий.
На березі ще й сосні — бірюзовий. Так чи ні?
Жовто-золотавим припушило трави.
А під вечір на шибках сніг рожевий, наче птах…
Мов казкова птиця, та, що тільки сниться.

Віталій Конопелець

- Про що автор розповів у вірші?
- Як ти думаєш, що спонукало автора розповісти про різнокольоровий сніг?
- Чи доводилося тобі бачити різнокольоровий сніг?

* Прослідкуй, за яким порядком автор називає кольори снігу. Прочитай назви кольорів.

** Поміркуй, від яких слів утворилося слово ***первосніг***. Прочитай рядки вірша, які тобі найбільше сподобалися.

*** Прочитай виразно вірш. З ким автор порівнює сніг? Поміркуй, чому сніг у садку виглядає синім, на березі й сосні — бірюзовим, а під вечір на шибках — рожевим.

Прихід зими

Крокую рідним містечком. На доріжках, деревах, будівлях лежить пухнастий сніжок, переливаючись на яскравому сонечку. Маленькі зірочки, що повільно сідають на ніс, щоки, вії, наче вітаються зі мною, мовчазливо повідомляючи про прихід найчудовішої пори року — зими.

Сніжинки мають найрізноманітнішу форму.

Ось на рукаві затримується одна, дозволяючи милуватися собою. Шестикутна пухнаста красуня з перетинками повільно тане, нагадуючи про скороминучість усього прекрасного. Але все одно на душі залишається світле почуття від причетності до природи…

Білі зірочки все летять і летять з просвітленого, м'якого, затишного неба, вкриваючи землю, захищаючи її від лютих морозів.

Люблю зиму з її непостійністю, чарівністю, жорстокими хуртовинами, веселими ігрищами дітвори, привабливістю білого кольору. Вітаю прихід однієї з найдивовижніших пір року.

Віра Паронова

- Який настрій викликало оповідання у тебе? Чому?
- На яку зимову ознаку авторка звернула твою увагу?
- Яку форму мають сніжинки?
- Чим приваблює зима людей?

* Поміркуй і розкажи, якою ти уявляєш сніжинку. Як авторка називає сніжинку? Прочитай.

** Пошукай у тексті слова, які пов'язані зі словами ***сніжок***, ***сонечко***, ***зірочки***, ***зима***, ***красуня***. Прочитай пари слів.

*** Як ти думаєш, чому авторка називає зиму найдивовижнішою порою року? Доповни її думку. Розкажи, чи спостерігатимеш ти за формою сніжинок.

Мільйон мільйонів сестричок

Сніжинка народилася високо в небі у великій волохатій хмарі.

— Бабуню хмаро, — мовила вона. — Чому ми так далеко від землі?

— Щоб першими побачити, як із холодних висот надходить зима, — лагідно пояснила хмара.

— Бабуню хмаро, а навіщо нам стрічати зиму?

— Щоб землю вкрити білою ковдрою, заховати од вітрів-морозів.

— Ой, бабуню! — дивується сніжинка. — Так я мала́, а земля величезна. Як я її вкрию?

— Земля велика, але одна, а в тебе мільйон мільйонів сестричок. Разом вам усе до снаги[1]! — сказала хмара й труснула рясним фартухом.

Що тут учинилося! У повітрі замигтіло, зарябіло, сніжинки полетіли на город і стежку, на хату й подвір'я, на сухе соняшничиння, навіть на Рябків хвіст!

— Гетьте! — розсердився Рябко і сховався в будку. — У мене й без вас кожух теплий.

---

[1] До снаги — під силу.

А сніжинки падали, падали, поки не вкрили цілий світ.

Уранці вийшла Олеся на ґанок і рукавичкою заслонила очі:

— Ой, біло! Аж сліпить!

А вітрові сніг не сподобався. То раніше було — шарпай траву за коси, скільки здумаєш, листя осіннє роздмухуй, а тепер усе під снігом, у захистку та в затишку.

— У-ух! Я вам покажу-у! — засвистів вітер та й ну сніжинки розмітати.

Дмухнув раз — цілий рій із калини знявся й сів на бабину грядку з часником. Дмухнув удруге — злетів сніг з барвінку, а калину знов накрив. Дихнув ще раз — сніг зі стежки на барвінок перелетів! Нічого вітер удіяти не може. Дме — та тільки сніг із місця на місце переносить. То він і втих з досади.

Тут мороз узявся до діла. А сестрички-сніжинки одна до одної тісніше притулилися — не може холод під білу ковдру забратися! Як настане весна, як пригріє сонечко, виросте на землі мільйон мільйонів травинок, зелених та ніжних, мов найтонший шовк,

зацвіте мільйон мільйонів квіточок. Кожній сніжинці — по квіточці і травинці! Це за те, що захистили матінку-землю від лютих холодів.

За Зіркою Мензатюк

- Про що розповіла авторка у своєму творі?
- Чи всім до вподоби був снігопад? Чому?
- Який подарунок кожна сніжинка сподівається отримати навесні?

* Поміркуй, чи можна сніжинку вважати допитливою. Прочитай рядки, які підтверджують твою думку.

** Пошукай, в якій частині тексту авторка описує снігопад. Які слова вона використала, щоб змалювати це явище? Прочитай. Поясни, як ти розумієш зміст заголовка.

*** Чим був незадоволений вітер? Чому? Поміркуй, чи вдалося вітрові, морозу виконати задумане. Розкажи. Як ти вважаєш, чи стосується вислів ***мільйон мільйонів сестричок*** квіточок, травинок? Чому?

19 грудня — День святого Миколая

Зиму можна назвати порою свят, до яких належать і найулюбленіші серед дітей — День святого Миколая, Новий рік, Різдво.

Немає на нашій землі людини, яка б не горнулася до святого Миколая. Ми звертаємося до нього зі своїми потребами, проханнями, бо знаємо, що він може подати нам руку допомоги.

Кожна дитина з нетерпінням чекає на цей день. Бо Миколай-чудотворець піклується про дітей, спрямовує їх на праведну дорогу.

День святого Миколая — веселе народне свято. Як у всьому світі діти чекають Санта Клауса, так в Україні діти пишуть листи святому Миколаю. У цих листах вони описують свої добрі вчинки за рік, розповідають про свої мрії та бажання. Але «дід Миколай знає про все», і тому тільки хороші діти отримують від нього подарунки.

Людмила Пономар

- Як ти думаєш, чому зиму називають порою свят?
- Яке свято, на твою думку, найбільше люблять діти? А ти?
- Про що пишуть діти у листах до святого Миколая?

* Розкажи про своє улюблене свято. Ти пишеш листи святому Миколаю? З яким проханням ти звертаєшся до нього?

** Поміркуй, кого чекають діти у всьому світі, а кого — в Україні. Прочитай, як про це розповіла авторка.

*** Пригадай, чим порадував святий Миколай тебе минулого року. Чого очікуєш від нього цього року? Поміркуй, чого б ти хотів/хотіла попросити святого Миколая для всіх дітей у світі.

Доброму Миколаю

На віконце хукаю,
Шибку протираю:
Чи до мене прийдеш ти,
Добрий Миколаю?
На землі великій
Діточок багато —
Чи знайдеш ти стежечку
До моєї хати?
Я не найслухняніший
І не завжди чемний —
Може, сподіваюся
На прихід даремно…
А проте чекатиму,
Хоч і сон змагає.
Вірю, що знайдеш мене,
Добрий Миколаю.

Оксана Кротюк

- Чим стурбований герой вірша?
- Як хлопчик чекає на прихід святого Миколая?
- Поміркуй, чому хлопчик сподівається на прихід святого Миколая.

* Розкажи, як діти чекають святого Миколая.

** Як ти думаєш, чим занепокоєний хлопчик, який чекає на доброго Миколая? Прочитай, як про це розповіла авторка.

*** Поміркуй, якими словами вірша можна описати малюнок. Прочитай вірш виразно.

Новий рік

Ганна Кирпа

Посадім ялинку

Посадім ялинку біля хати —
Новий рік із нею будем зустрічати.
Прибирем[1] ялинку у багаті строї́ —
Біленькі сніжинки і небесні зорі.
Коляда й щедрівка дзвінко залунають,
Бо Різдво Христове всюди прославляють.
Не рубай ялинку, не неси до хати,
Під вікном тобі ялинка буде віншувати[2].
Навіншує щастя, навіншує долі
І щоб жито рясно родило у полі,
І щоб здорова була вся родина,
І могутня стала наша Україна.

Марта Чопик

- Як ти думаєш, до кого звертається авторка у вірші?
- З яким проханням авторка звертається до кожного з нас?
- Яке з висловлених авторкою побажань тобі хочеться передати своїм рідним і близьким?

* Поміркуй і розкажи, як ти прикрасиш новорічну ялинку. А як її прикрасила авторка?

** Яке величне свято прославляють діти й дорослі у щедрівках, колядках? Розкажи, які ти знаєш колядки або щедрівки.

*** Досліди і прочитай рядки вірша, які передають вказаний настрій (емоції).

Що ти бажаєш своїм друзям і рідним на Новий рік? Розкажи.

Позакласне читання.
Знайомство з дитячими журналами.
Перевір себе.

---

[1] Прибирем у строї́ — прикрасимо.
[2] Віншувати — бажати.

Навчальне видання

Наумчук Володимир Іванович
Наумчук Марія Михайлівна
Коник Надія Ярославівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

(Частина 1)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Головний редактор *Іван Білах*
Редактор *Ігор Миколів*
Комп'ютерне верстання *Марії Логош*
Художнє оформлення *Мар'яни Дячинської, Ганни Янчишиної*

Підписано до друку 22. 05. 2019 р. Формат 70x100 1/16.
Умовно-друк. арк. 12,96. Облік.-видавн. арк. 7,70. Наклад 12240 прим.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ТР №28 від 09.06.2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com

ДУМАЮ, ДУМАЮ, ДУМАЮ…

Ліплять під стріхою
гнізда малі серпокрильці —
Навіщо?
Човен гойднувся на хвильці —
Чому це?
Сіються в небі зірки, наче дощик,
Вітер хмаринку полоще —
Навіщо?
Світиться срібна хмаринка-перлинка,
Падає крапля, немов намистинка, —
Навіщо?
Сніг випадає узимку —
Чому це?
Думаю, думаю, думаю…
Загадок стільки!
А я ще так мало знаю…
Виросту скоро і все розгадаю!

Муса Галі

Заголовок — назва твору або його частини чи розділу, назва видання. Заголовок часто визначає тему твору чи його основну думку (ідею).

Основна думка — це те, що хотів сказати автор про щось або про когось.

Тема (твору) — це те, що зображено у творі, про що або кого він написаний.

Вірш — твір, у якому співзвучні закінчення слів у рядках.

Казка — оповідання про вигадані та фантастичні пригоди героїв.

Легенда — народна оповідь про життя якоїсь надзвичайної особи чи незвичайної події, оповита казковістю, фантастикою.

Лічилка — віршик з лічбою, за допомогою якого визначають ролі окремих гравців.

Оповідання — невеликий художній твір про одну чи кілька подій у житті персонажа, що відіграють важливу роль у його долі, або про явища, що відбуваються у природі.

Приказка — близький до прислів'я, влучний, іноді римований вислів, що не має повчального змісту. (*Людина шукає, де ліпше.*)

Прислів'я — стислий і влучний, іноді римований народний вислів, у якому виражено легку для запам'ятовування повчальну думку чи оцінку якогось явища. (*За двома зайцями не гонися, бо жодного не піймаєш.*)